

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Hüseyin Budak

TÜRKİYE'DE ENERJİ POLİTİKASI

E
N
E
R
J
İ

D
O
Ğ
A
N
I
N

G
Ü
Ç

Ş
A
H
İ
K
A
S
I
D
I
R

K
İ
Ş
İ

T
O
P
L
U
M
U
N

T
O
P
L
U
M

D
O
Ğ
A
N
I
N

E
S
E
R
İ
D
İ
R

ENERJİ ÜRETİMİ-TÜKETİMİ TOPLUM VE DOĞAYA GÖRE

Ücretsiz
Diyalettik Yayınları

Diyalettik Yayınları

14

HÜSEYİN BUDAK

TÜRKİYE'DE ENERJİ POLİTİKASI

DİYALEKTİK YAYINLARI -14

DIYALEKTİK YAYINLARI -14

Sayfa Düzenleme : FAMA

Kapak Düzeni : YAY

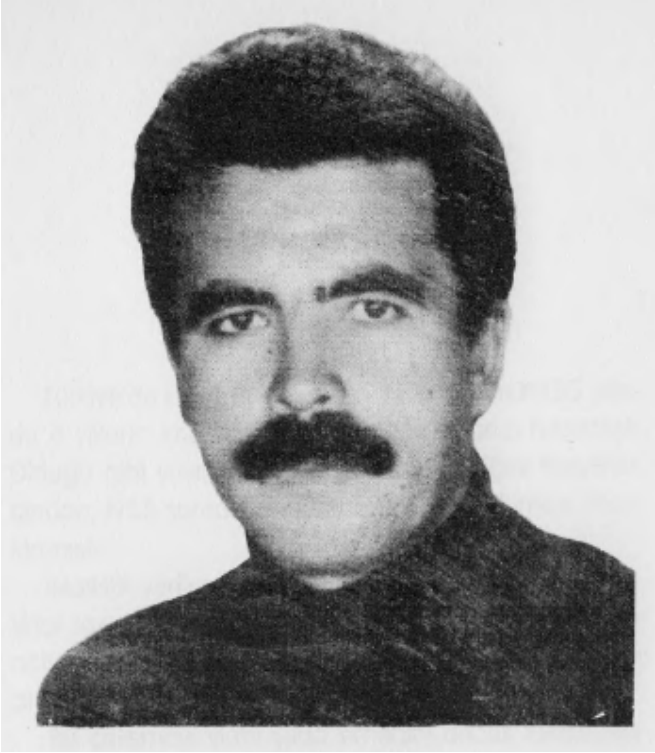
Baskı : Ceylan Matbaacılık Ltd. Şti.

Baskı Tarihi : Ekim 1994

İsteme Adresi : Sıraselviler Cad.Havyar Sok.

No: 28/2 Taksim- İSTANBUL

Tel : (0212) 252 15 55 - 245 78 04

Hüseyin Budak

1957 yılında Kırşehir-Kaman'a bağlı Karginyenice kasabasında doğdu. Kayseri Pazarören Mimarşinan Öğretmen Okulu'ndan mezun olmadan ayrıldı. 1974-75-76 yıllarında İskenderun Demir-Çelik yapımında YAPIM-İŞ Sendikası yönetim kurulu üyeliği yaptı. 1980 sonrası Koç Holding'e bağlı Türk Elektrik Endüstrisi işyerinde presdöküm işçiliği, Kale Kilit ve Urgancılarda montaj işçiliği yaptı.

Hasad'da kurucu organizatörlük, ŞURA gazetesi yazı kurulu üyeliği görevinde bulundu. Emekçinin Eğitim Dizisi broşürlerini çıkardı. Diyalektik Yayınları'ndan **1 Mayıs'ın Doğuşu, Grevler ve Direnişler, Tekelci Sermayenin Haçlı Seferi: ÖZELLEŞTİRME, İşçi Sınıfı ve Yağın Ateşi Yazılan** yayımlanmış olup, halen T.C. Bütçe Eleştirilerini hazırlamaktadır.

ARAşTIRMA NOTU:

Türkiye'de Enerji Politikası'nın ilk iki bölümü 1985 yılında o yılların imkanları ölçüsünde hazırlanıp basılmıştı. Olduğu gibi yayınlamak son on yılın eksiğini taşıyacağından; 1985 sonrası dönemde üçüncü bölümde hazırlanmıştır.

İstatistik verilerde dönem ve bölümler arasında farklılıklar taşısa da orjinal metinlere dokunulmamıştır. Dipnotların kaynak sayfa numaraları bulunamadığından; alıntı dipnot dizaynı yapılamamıştır.

Bu çalışmayı yirmi yılda emeğini ancak tüketebildiğim Hirfanlı Hidroelektrik Santrali yapımında emek harcamış babam Kâzım Budak'a saygılarımla adıyorum.

H.B.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Döneminde Enerji Politikası	13
L- Gaz Kumpanyaları	14
2- Kömür Kumpanyaları	14
3- Tarsus'ta İlk Elektrik Tesisi ve Feodalizm	16
"Hürriyet" Çağında Enerji Kumpanyaları	18
1-Silahtarağa Elektrik Santralının Egemenliği	19
2- Kömür Havzasında Durum ve Yerli Sermayenin Büyümesi	20
Yerli Sermaye Bir Adım İleri;	
Yurtta Savaş Cihanda Savaş	21

İKİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyette Enerji Politikası	24
1- Kömür Havzasında İş Bankası Egemenliği	25
2- Cumhuriyette Silahtarağa Santrali	26
3- Cumhuriyette Gaz Kumpanyaları	27
Cumhuriyette Yerli Yabancı Finans Kapitalin	
Enerji Politikasına Yansıması ve Yansıtması	28
Elektrik Enerjisine "Devletçiliğin El Atışı"	30
Kuvayi Milliyeciliğin Petrol Politikasızlığı	31
Petrol Kompradorluğu	33
1950 Sonrası Enerji Politikamız	36

Dünya Enerji Durumu	38
Dünya Enerji Üretim-tüketim Dengesi	40
Türkiye'de Enerji Durumu	42
Petrol Ekonomi Politikamız	44
Petrol Tasfiyehaneleri Ve Dağıtım	46
Elektrik Enerjisi Durumumuz	52
Sonuç	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"Sanayinin Reorganizasyonu"nda Enerji Politikamız.....	58
1980 Sonrası Dönemin Enerji Durumu	61
GAP'ın Enerji Üretkenliği	63
GAP Halkının Gelir-Tüketim Yoksulluğu	66
1980 Sonrası Enerji Üretim-Tüketim Göstergeleri	67
Enerji Kaynakları İthalatı.....	71
Enerji Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı.....	73
Enerji Yatırımlarının Maddi Boyutu	77
Enerji Yatırımlarında İşletme Payları	78
Türkiye'nin Enerji Durumunun Dünyadaki Yeri	81
Türkiye'de Enerji Politikasının Başlıca Çarpıklıkları	85
EK: Türkiye Enerji Rezervleri	89
KAYNAKLAR.....	107

ÖNSÖZ

Türkiye'de enerji politikasına değinmeden önce, Kapitalizmin doğuş prosesine değinmezsek konumuz köksüz kalıp, tarihten soyuttanmış olacak.

İlk Antika Medeniyet, İsa'dan önce 4000 yıllarında Mezopotamya'da doğdu ve Mezopotamya bugüne dek sayısız medeniyetlerin batıp çıkma alanı oldu. İsa'dan sonra 1000 yıllarına doğru, medeniyet İngiltere'ye kadar yayıldı. Medeniyetin (Cihan ticaretinin) birikimi, derebeyliğin en zayıf olduğu, ilkel demokrasinin güçlü olduğu İngiltere'de kapitalizme geçit verdi. Doğu ise Derebeylik (Tefeci-Bezirganlık) sosyal yapısına bulaştığı için, her kapitalist girişim daha doğarken boğuldu.

Batı'da kapitalizm 19. yüzyılın sonlarına kadar serbest rekabetçi yapıda olduğu için, Avrupa'yı tamamıyla "top atışı altına" alarak yayıldı. 1850'lerde en gelişkin kapitalist İngiltere ve Fransa; serbest rekabeti bırakıp, Finans Kapital biçimine doğru geçmeye başlamıştı.

Bu geçişle birlikte Avrupa kapitalizminin yapısında da köklü değişiklikler oldu. Rekabetçi kapitalizm muazzam meta üretimine yol açmıştı. Üretilen bunca metalar ne olacaktı?

Ekonomi deyince ağızlarından bin ekonomi daha çıkaran Avrupa kapitalistleri bu sorunun cevabını vermekte gecikmediler : Milli pazar yerine, evrensel pazar oluşturmak! Bu pazarlara meta ihraç etmek! Kapitalizmin köklü yapısındaki köklü değişiklik bu oldu.

Evrensel pazarların ele geçirilmesinin stratejisi iki biçimde işleniyordu: Geri milletlerin sömürgeleştirilmesi veya 'Bağımsızlık' görünümünde yarı-sömürgeleştirilmesi. Finans kapitalin bu geri milletlere

karşı taktiği ise, onları geniş yeniden üretimli modern sanayiden mahrum etmek, bunun için bu geri milletleri geri üretim ilişkilerinde bağlı tutmak.

Bu taktik, çağın gelişiminin gerisinde kalınca, "dost ülkelere yardım" adı altında, montaj ve hafif sanayi kurulması teşvik edilecektir. Artık meta ihracının maddeleri tüketim metaları değil, sanayi maddeleri olacaktır.

Avrupa finans kapitalinin meta ihracına bağlanacak bu yapının oluşmasını için, o ülkenin daha önceden;

1- Ticaret sermayesinin bezirgan ekonomide idmanlaşmış olmasını,

2- Yol (kara, deniz) ve taşıt tekniğinin uygun olmasını gerektirecektir.

İspanya ve Osmanlı Antika İmparatorlukları, bu iki "şart"a uygun yapıda idi. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul ve İzmir gibi liman kentleri, komprador yapının oluşması için biçilmiş kaftandı. Roma, Bizans, Grek vb. gibi medeniyet ilişkilerinde yoğunlaşmış tefeci-bezirganlar ile deniz ve boğazlar meta ithalatına uygun, yine eski medeniyetlerin hediye ettiği yollar metaların satılabilmesi için hazır şartlardı.

1856 Kırım Savaşı bu kapitalist ithalatın açılış töreni oldu. İngiltere hem Avusturya-Macaristan'ın ve Rus Çarlığı'nın Karadeniz'e girmesini önledi, hem de Türk, Rus derebeylerini kapıştırtıp onları zayıflattı, borca muhtaç edip torbada keklük yaptı. Dolayısıyla güneyde Akdeniz ticaret yolunu da inisiyatife aldı.

Bu Dünya ve ülke konjonktürlerinde modern enerji ilişkilerimize adım atılacaktır.

Tekrar edelim; Enternasyanal finans kapitalin evel ezelden beri temelli taktiği, geri milletleri sanayisiz; özellikle ağır sanayisiz bırakmaktır. Sanayinin candamarı ve kanı ise enerjidir. Enerji ilişkilerinde geri ülkelerin "başının bağlanması" sanayi yapılarını yönetmeye yetecektir.

Kansız, vücudumuzun hiç bir organı çalışmayacağı gibi, toplumun tüm canlı ilişkilerinde de gereken güç enerjidir.

Bunun için, milletlerin sanayi yapılarının ve canlı toplumsal ilişkilerinin aynası, enerji üretim ve tüketim ilişkileridir. Gerçeklik bu konuya yansır. Biz bu yansımayı iki bölümde inceleyeceğiz:

a- Osmanlı döneminde enerji ilişkileri,

b- Cumhuriyet döneminde enerji ilişkileri.

Genel olarak tüm toplumsal ilişkilere damgasını vuran sınıf güçleri olduğu için, enerji yapımıza da damgasını vuran egemen sınıf ve zümrelerdir.

Osmanlı döneminde; egemen sınıflar komprador burjuvalar ve tefeci bezirganlardır.

Cumhuriyet döneminde; Finans kapital ve tefeci bezirganlardır.

Böyle bir somut konuyu incelemekle, egemen sınıfların millete ihanetlerinin derecesini ölçmüş olacağız, hem de sanayimizin ve kapitalist gelişmenin tarihini bu vesileyle yansıtmış olacağız. Dolayısıyla da iktidar programımız açısından çözüm yollarının ip uçlarını vermeye çalışacağız.

"Tek kişi de kalsa Kurtuluş Savaşı sürecektir." şiarı bu gerçekliğin kavranmasından çıkmış, günümüze taşınmıştır.

Hâla anlaşılmayacak mı?

Hüseyin Budak

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE ENERJİ POLİTİKASI

1- Gaz Kumpanyaları:

Batı Finans Kapitali 13-milyar T.L.'sı borç vererek, bir yandan da 1908'e kadar-pek işe yaramaz 52 kuruluş ile imparatorluğa yerleşmişti. Bu kuruluşların ilki 1862'de "Osmanlı Gaz Kumpanyası" isminde enerji kuruluşu olarak toprağımıza ayak bastı. Sonraki yıllar, iki enerji kuruluşu daha boy gösterdi. Biri "İstanbul Havagazı Şirketi", diğeri "Kadıköy Gaz Şirketi". Sermayeleri Fransız Finans Kapitalinin olmasına rağmen, isimlerine dikkat edelim: "Osmanlı", "İstanbul", "Kadıköy".

Başka rekabetçi olmadığından, bunlar düzenlerini rahatlıkla sürdürüyorlar. Çelişkileri pek su yüzüne çıkmıyor. Bir yüksek başmühendisimiz "Türkiye'de Elektriklendirme Hizmetlerinin Anı ve Belgelerle Tarihçesi" isimli incelemesinde bu iki şirketten şöyle bahsediyor:

"Bilhassa İstanbul'daki Havagazı Şirketleri elektrikle aydınlatma yapılmasına muhaliftirler. Bunlar şehirde elektriğin aydınlatmada kullanılmasını (padişahın fermanlı) haklarına tecavüz addediyorlardı."

Bugün bize korkunç gerici ve ilkel gelen bu uygulamayı o dönemde 3-5 kompradar "Vatan.. millet" edebiyatıyla, 50-100 bezirgan ise "Din iman, bin mintan" demagojisiyle millete yutturup, kendileri tatlı kârlar ederken, vatandaşları karanlığa mahkum etmişlerdir.

2- Kömür Kumpanyaları:

Gaz kumpanyaları gibi kömür kumpanyalarını da yerli-yabancı şirketler işletmişlerdi.

1883-1908 arası Ereğli-Zonguldak ocak sayılarının durumu:

OCAK MEKANI	TÜRK	YABANCI VE AZINLIKLAR
Zonguldak	9	36
Kozlu	15	13
Kilimli	8	17
Ereğli	9	4
Amasra	4	10
	45	80

Bu yıllardan ewel Hazine-hassa idaresindedir. Yürütme organı "Kaptan-ı Derya" (Deniz Bakanlığı)dır.

Tanzimat fermanı olmadı İslâhat fermanı ile Batılılaşmak (Kapitalistleşmek) isteyen Osmanlı Derebeyi Devleti, 1883 yılından itibaren "çıkarılan kömürün yarısına yakın bir kısmını (%40) serbestçe satmak imkanını" "İrade-i Saniye" (Padişah buyrultusu) ile yürürlüğe soktu.

Kömür kumpanyalarını, girtlağa dek borçlu derebeyi devletin "zorla alıcılığından" kurtaran bu durum, havzaya yerli-yabancı kuruluşların (yukarıda belirtilen) hücumunu getirmiştir.

"Havzadaki kömür istihsalatı (üretimi) 1882'de 64.6 ton iken, 1908'de 697.7 bin tona çıkmış, 10 katlık bir artış göstermiştir."

Bırakalım kömür üretimi gibi, biraz düşünce-teknik isteyen bir işi.. Bu yıllar Truva'daki hazır tarihi hazineleri bile yabancı arkeologlar, altınlarıyla birlikte söküp ülkesine taşımışlardır. Bunu göremeyen "kafa" enerji üretiminden ne anlasın?

Şirketlerin kâr hırsları çökkün devletlû ruhundan baskın çıkmış, üretimde %1000 artış gerçekleşmiştir. Bu madalyonun bir yüzüdür. Asıl yüzü: Havza'nın 124 yerli-yabancı ocaklarının parsasını bir kodaman kuruluş; "1.250.000 Türk altını serma-

yeli Ereğli Şirket'i Osmaniyesi" toplamaktadır. Üretimin %80'i onun tekelindedir.

"Görünüşte bir liman imtiyazını işletmek için bu mevzu ve gayesiyle ortaya çıkan "Şirket-i Osmaniye" kömür havzasında fiili bir inhisar (tekel) kurmak ve böylelikle bütün zengin damarları işletmekten ibaret olan planı gerçekleştirmeye çalışırken adım adım ve hesapla yürümüştür."

"Bir taraftan resmi makamlarla aktedilen mukavele ve anlaşma şartları dahilinde yeni, metruk muhtelif ocakları ele geçirmek imkanını temin eden şirket, diğer taraftan da, Havza'da münferit işletme sahiplerinden ve mali durumları bozuk şirketlerin ocaklarını birer birer ve elverişli şartlarda satın alarak bunları işletmeye başlamıştır.

Ezcümle yukarıda gördüğümüz gibi, Karamanyan ve Gürcü kumpanyalarının "bütün ocaklarını" aynı surette maddenci Ahmet Ali ve şürekasının, ikinci makas ve Pavlaki'den de bugün Dilaver ocağı denilen Pavli ocağını satın almıştır."

3- Tarsus'ta İlk Elektrik Tesisi ve Feodalizm

Osmanlı döneminde, 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar memleketin diğer şehirleri gibi, İstanbul'da elektrikten mahrum bırakılmıştı. Bunun birçok sebepleri vardır.

"Halkın elektrikten yangın çıkmasından korkması, evlerde elektrik kullanılmasının dine mukayyer olduğu rivayetleri", "o tarihlerde elektriğin bomba ve dinamit gibi tehlikeli olduğu rivayetleri zamanın padişahına (Abdulhamit'e) etrafı tarafından telkin edilmiş olduğundan, İstanbul'da elektrik tesisleri kurmak men edilmiştir. Fakat Beylerbeyi'nde oturan Cemil Molla'nın kendi yalısını padişahın tahta çıktığı günün yıldönümünde

elektrikle donattığını Yıldız'dan gören padişah, bu güzel donanmayı hayretle seyretmiş ve beğenerek derhal Yıldız Sarayı'nın elektrikleendirilmesini emretmiştir."

Şüphesiz ki, tüm bu korku propagandaları ve Abdülhamit'in çevresi gaz kumpanyalarına ortak olan kompradorlar ve yakıtı pazarlayan bezirganlardan ayrı düşünülemez.

Yine bu tarihler, bu korkunç gerici kılıklara isyan duyguları kabarmış Jön Türkler ve genç subayların "Hürriyet" çığlıklarından, sonunu sezen Abdülhamit'in Dolmabahçe Sarayı'ndan Yıldız Sarayı'na taşındığı yıllardır. Ama gericiğin toplumda ve derbeyi devletinde ne kadar yaygın olduğu ortadadır.

"İlk olarak Tarsus'ta elektrik tesisi yapma fikri, bu yüzyılın başlarında Avusturya'lı Dotler isimli bir zattan geliyordu. Tarsuslular bu adama "Tortil" derler. Belediyenin teknik işlerine bakmaktadır. Girgin bir kimsedir. (Bazı söylentilere göre Avusturya'dan kaçmış). Belediyeye kendisini sevdirmişti. Dayım Fahri Sungur Bey'in Belediye Reisliği zamanında kendisinden dinlediğime göre ilk müracaat (1902) de yapılmıştır."

"Türkiye'de ilk defa, 15.9.1902 tarihi Tarsus kasabasında bir su değirmeni milinden transmisyonla çevrilen 2 kilovatlık bir dinamodan kasabaya cereyan" verebilecek bir tesis bile adını dahi söylemesini beceremediğimiz yabancı girişkenliği sayesinde oluşturulmaya çalışılıyor.

"İl. Abdülhamit bu gibi girişimleri desteklemezmiş. Yıldız Suikast'ından sonra dinamite benzetildiğinden dinamodan kuş-kulanırmış. Sarayda Tarsus'lu hemşehrilerimizden Karamüftü-zade Hulusi Paşa'nın nüfuzu ile gerekli müsaade alınmıştır."

"Santral bitip tesisat yapılırken şöyle propaganda yapılıyor-

du: Elektrik telleri altından geçerseniz ölürsünüz. Kimse ölmedi. Sokaklar aydınlatıldı. Fakat gene yalnız bir kaç evde elektrik olduğunu söylerlerdi. Bunlardan birisi Belediye Reisi Sadık Paşa, diğeri sorgu yargıcı Yakup Efendi (Ramazanoğulları ailesindendi.)"

Macar Urb'ana topunu Bizans'tan kaçırap Sultan Fatih'e teslim ettiren esas neden, o çağda Osmanlıların ilericaliği idi. Bu yapı da ilkel demokrasinin dirlik geleneklerinden ileri geliyordu. Ancak "o göçebe demokrasisi"nin "ruh"u ilelebet aynı ölçüde devam edemezdi. Osmanlılar İstanbul'u mekan olarak feth etmişlerdi, ama kendileri de Bizans'ın "Bizantizm" derebeyliğine feth olundular.

Lale Devrinde kârhaneleri "kerhane" diye yaktıran, gericilik döneminde elektriğin yararını göremeyen bu derebeyi kafasıdır. Derebeyler modern üretim geliştikçe kendilerinin yok olacağını içgüdü olarak sezmektedirler. Bunu kavradıkça modern her ilişkiye ateş püskürtürler. Bu geri sınıfcıl ruh hali Osmanlılığın son üç yüz yılını yönettiği bir gerçektir.

Bu (dinamo ile dinamiti birbirine karıştıracak kadar) "geri zeka"lı yöneticileri, millet "tabu" "lider" olarak görüp değerlendirecektir.

Hala öyle değil mi?

'HÜRRİYET' ÇAĞINDA ENERJİ KUMPANYALARI

"Şurası muhakkak ki (yerli-yabancı) bir çok burjuvalar Türkiye'de bir yeni düzen (Meşrutiyet) istemişlerse, kamu borcunu Abdülhamit'in garantisinden daha sağlam olan Türk milletinin garantisi altına almak için istemişlerdi. Batı finans kapitali kol-

tuğu altına aldığı Jön Türkler ve ordu hoşnutsuzluğunu kışkırtarak Abdülhamit'e Hürriyet'i ve Anayasa'yı ilan ettirdi."

1908 Hürriyet devrimi yerli yabancı sermayenin istibdatla ördüğü ekonomik iktidarının siyasi iktidara geçişi ve pekiştirilmesi oldu. Artık egemenlik; "Kayıtsız Şartsız Şirketler"indi."

50 yılda 5 büyük şirketi ile "Truva Atı" gibi yuvalandığı ülkemizde yavrulayabilirdi. "1909'dan 1914 yılına dek 5 yılda 37 şirket. 1914'den 1918'e dek 4 yıl içinde tam 55 şirket kurulmuştur."

1- Silahtarağa Elektrik Santralının Egemenliği

Türkiye'de kendi çapında kapitalist mülkiyet ilişkilerinin gelişip büyümesi, elektrik ihtiyacını da beraberinde getirir. İstibdat dönemindeki gaz şirketlerinin rahatı kaçmıştır artık. Fakat buna rağmen;

"O zamanki hükümet İstanbul'da elektrik tesisi için bir santral ile tevzii tesislerinin kurulmasına karar vermiş ve İstanbul (Beyoğlu) gaz şirketinin o sıralarda ihtiyaca cevap vermemesi sebebi ile İDDİASI HAZARA ALINMAYARAK İSTANBUL CİHETİNE İSE YALNIZ kuvvai muharike için elektrik tesisatının yaptırılması hususunda BEYNELMİNEL BİR İHALE yapılmıştır."

"İhaleye iştirak eden firmalar arasında (Macar) Gaz Şirketi muafık görülerek 1.10.1910 tarihinde tesisatın yapılması işi ve 50 sene müddetle işletilmesi imtiyazı "İRADEİ SENİYE HAZRETİ PADİŞAH" ve tevfi kan merkezi Budapeşte'de bulunan Ganz Anonim Elektrik Şirketine verilmiştir."

Ganz Anonim Elektrik Şirketi bir süre sonra Banque General de Credit Hongrois ve Banque de Brükselles ile müştereken "Osmanlı Anonim Elektrik Şirketi" adıyla bir şirket kurdu. Ser-

mayesi beheri 22 Osmanlı lirası kıymetinde 24 000 hissedenden ibaret idi. Fakat bu da çok sürmedi. Yabancı sermaye de yerli sermayeden aşağı kalmıyordu. "Tesisler işletilmeye başlandıktan sonra hisse senetleri tamamen Belçika'daki "Sofina" müessesine devredilmiş ve şirkete bu müessese hakim olmuştu."

O tarihlerde yerli sermayenin tek dileği yabancı şirketlerin ülkeye dolmasıydı. Gelen şirketlerin merkezi Budapeşte'de veya Belçika'da olacakmış, yok Belçika sermayesi üste gelmiş, Macar okka altına alınmış, onun umrunda değildi.

"Sofina şirketi 29.5.1911 günü 88 dönüm arazi alarak SİLAH-TARAĞA'da 13 400 kWh'lık enerji üretebilen elektrik santralini kurdu. İlk büyük santral olduğu için, İstanbul dahil 20 belediye dairesinin (1913) de elektrikleendirme tekeli de padişah buyrultusu ile bu şekilde şirkete verildi. Yabancı sermayeye bol keseden bağışlanan imtiyazlar çatışmadan edemezdi. Şehrin İstanbul yakasındaki (5 belediye dairesine ait) sokakların ve evlerin aydınlatılması İstanbul Havagazı Şirketinin elindeydi."

Bundan sonra semtler, imtiyaz hakkı bitinceye kadar bu şirketlerin egemenliğinde kaldı. Ve Silahtarağa uzun yıllar "Lider Santral" olma özelliğini korudu.

2-Kömür Havzasında Durum ve Yerli Sermayenin Büyümesi

Meşrutiyet'te Ereğli-Zonguldak kömür havzasına iki imtiyazlı ortakçı düşüyor. Bunlardan birisi "Kozlu Kömür Madenleri Osmanlı A.Ş." 1914'de Yunan ve İtalyanlarca 30.000 altın lira sermaye ile kurularak Kozlu'da Murat ve İhsaniye gibi mühim ocaklar işletmiştir. Diğeri ise "Maadin Osmanlı A.Ş." 1913 Çarlık Rusya'sının Ticareti Hariciye Bankası İstanbul şubesi müdürlerinden Fuchs ile Laskaridis ve Paskalis 60.000 altın lira sermaye

ye ile kurularak Zonguldak'ta Karınca Derede 299 113 ve 362 numaralı ocakları satın almış Balkan Savaşı esnasında yalnız 299 numaraları ocakta günde seksen ton kadar kömür üretmiş, sonradan savaşlar yüzünden faaliyetlerini genişletmeden tatil etmek zorunda kalmıştır.

Savaş havzayı elinde bulunduran Fransız finans kapitalini fazla etkilememiştir. Gene "Üretimi yarıdan fazlasını Fransız sermayeli Ereğli Şirket-i Osmaniyesi yapmaktadır."

Bu arada yerli sermayesinde üretimde payı artmıştır.

"Maden kömür üretiminde Türklerin payı yaklaşık olarak %20 civarında değişmektedir. Aynı zamanda 1908'den 1911'e dek üç yılda verilen maden oranı imtiyaz sayısı yabancılarda 130'dan 50'ye düşerken, Türk sermayesinin de 54'den 47'e düşüyor, orada bir palazlanma var."

Aynı gerçek Türkiye'nin genel ekonomisine de yansır:

"1908 yılı Türkiye'deki şirket sermayesinin %3'ü yerli, %97'i yabancı olmak gibi anormal orantılıydı. Yerli finans kapitalin siyasi iktidarı ele geçişinin üzerinden 10 yıl geçmedi, karşılıklı kaynaşmalar ve kamufleşmada tam 13 kat genişlediği görüldü. 1918 yılı yabancı finans kapital % 62'ye düştü, yerli finans kapital %38'e çıktı."

Yerli Sermaye Bir Adım İleri:

YURTTA SAVAŞ ÇIHANDA SAVAŞ

Batı Avrupa'da kapitalizm, serbest rekabetçi yapıda doğuş yaptığı için, teknik üretici gücünü geliştirip-muazzam meta üretimine yol açmıştı. Tekniğin ruhu olan bilim de bu oranda gelişim göstermişti. Metaların kullanımı da halkların yaşamında yenilikler getirmiştir. Türkiye'mizde bir çok samimi yurtseve-

rin "Batı hayranlığı" nın aslı buradan kaynaklanır.

1908 Politik Devrimine damgasını vuran, milli sermayecilerin "suyunun suyu" bile olamayan rekabetçi yapılarıdır. Keza 1908 Devrimine ideolojik yön vermeye çalışan Jön Türkler; "Batı hayranlığı" ve Fransız ihtilalinin aşkıyla yanıp tutuşan aydınlarıdır.

Ancak bir eğilime hayran olmak, ona ulaşmak için yeterli değildir. Batı'da rekabetçi kapitalizmin çekirdeği manifaktür sanayi, bir önceki toplum biçiminde oluşmuştur. Rekabet edenler bu manüfaktür sanayicileriydi.

Bizde ise, "Milli" arayışlar için girmeye çalışan sermayecilerde böyle ileri bir gelenek yoktu. Tersine Komprador ve Derebeyi sermaye ilişkilerinde yoğrulmuşlardı. Toplumsal ve tarihsel şartlar geçit vermeyince, rekabet "Göle maya çalmak"tan öteye gitmedi.

Ne kadar "milli" olmaya çalışsalar da; yerli sermayeciler (teknik üretici gücünün gelişmişliğine yaslanmadığı için) yabancı sermaye ile bileşiktirler. Ama bu emperyalistlerle hiç ilişkileri olmayacağı anlamına gelmez. Özellikle Balkan Savaşında, Emperyalizmin taktiği "böl ve yönet"ti. Osmanlı İmparatorluğundan Balkan ülkelerinin ayrılmasını Batı desteklemiştir.

Savaş yıllarında yerli sermayeciler, acentacılık yerine İAŞECİLİK (Besi maddeleri satımı), VAGONCULUK (Cephane ve yiyecek taşıma) vurgunlarıyla kârlarında sıçramalar yaptılar. "Milli Mahsulat Şirketi", "Milli Kantariye Şirketi", "Milli Ekmekçiler Şirketi", "Milli İktisat Bankası" gibi şirketler türedi.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYETTE ENERJİ POLİTİKASI

Harp apulu ile kapital biriktirenler bu kez devletl  zümre-
lerle birlikte Türkiye İş Bankası'nda birleştiler. Bu merkezileş-
me, İş Bankası'nın tüm ekonomik alanlara el atmasını berabe-
rinde getirdi.

1- Kömür Havzasında İş Bankası Egemenliği:

Türkiye İş Bankası, "1924'de iki yüz elli bin lira ile işe başla-
dığı halde, kapitali 1926'da iki milyona", "1930'da ise karşılığı
tamamen  denmiş beş milyona", "1934'te seksen sekiz milyon
274 bin lira oluyor ki % 2442 artış gösteriyor."

Böyle gelişen bir kuruluş, o dönem ekonominin can damarı
olan kömür havzalarını ele geçirmekte gecikmez.

"Ereğli madeni h may n nizamnamesi hükümlerine göre:
Mucbir sebepler olmadan istihsalı yüzüstü bırakılmış olan b -
yüklü küçüklü bir çok madencilerin ocakları envalı metruke
olarak devlete intikal etmiş bulunuyordu. İşte bu ocaklar, kısa
bir müddet hazine adına emaneten Zonguldak Defterdarlığı
tarafından idare edildikten sonra, Türkiye İş Bankası'nca kuru-
lan şirketlere devir edilmiştir. Bilhassa bu husustaki devir ve in-
tikali kolaylaştırmak için Maadin Nizamnamesi 1929'da 1454
numaralı bir kanunla taadil edilmiştir."

Bu hazır ocakları "devir ve intikal"le gasp eden bankanın
kömür işletmelerinde gücü şöyledir:

1926'da bir milyon Türk Lirası sermaye ile kurduğu Türk-İş
Maden Kömürü İşleri A.ř. sermayesini 1938'de 1.300.000
T.L.'sına (%30), 1926'da beşyüzbin T.L.'sı ile başladığı Kömür iş-
leri T.A.ř. 1937'de 4.250.617 T.L. (ortalama % 855), 1929'da
400.000 T.L.'sı ile kurduğu Kilimli Madenleri T.A.ř. ve 300.000
T.L.'sı ile kurduğu Kireçlik Maden Kömürleri T.A.ř.'lerinin ser-

mayelerini 1937'de 1.5 milyon T.L. 'sının üzerine çıkarmıştır.

Diğer maden işletmelerine göre Kömür İşletmeleri en verimli olanıdır (%855). Ancak İş Bankası'nın genel gelişmesinin 1/3'dir (genel gelişme %2442 idi).

Demek, İş Bankası'nı şişiren güç üretim sermayesinden ziyade, ticaret ve tefecilik (faiz) sermayesidir. Diğer orta ve küçük işletmeleri yutmak ise başlıca büyümesinin teminatıdır.

2- Cumhuriyet'te Silahtarağa Santrali

Cumhuriyetin ilk yıllarında elektrik enerjisi politikasında bir değişiklik olmadı. Yabancı finans-kapitalistlerden -kurtulmayı bıraktık- ayrı bir uygulama yapamadık. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra da ünlü Silahtarağa'nın dokunulmazlığı devam etti.

"Şirket 17.6.1923 tarihinde Ankara Hükümeti ile akit ettiği bir mukavele ile o güne kadar temin ettiği hak ve menfaatlarını yeni hükümete kabul ve tasdik ettirmiş ve şirketin adı Türk Anonim Şirketi olarak değiştirilmiştir."

Uluslararası finans kapital, şirketin başındaki "Osmanlı" sözcüğü yerine, "Türk" sözcüğü geçirmekle, sömürge politikasını gizliyordu. Bizimkiler de "Batılılaşmak" hevesleriyle antikaliğından kurtulacağını zannediyordu.

Nitekim aynı şirket, Cumhuriyet Hükümetiyle de 67 yıllık bir anlaşma imzaladı:

"7.9.1929 tarihli mukavele ile şirketin imtiyaz müddeti 28.12.1993 tarihine kadar temdit edilmiştir."

Bu mukavele, Batı dünyasının gelişmişliğinin sırrını çözemeyen, onu "tabu" olarak gören, görünüşte "Bağımsız" Türkiye'nin ve onun Milli Kurtuluşçu yöneticilerinin "teslim oldum" çılgılığından başka bir şey değildi.

3- Cumhuriyet'te Gaz Kumpanyaları

İstibdat çağında İstanbul'u parselleyen iki gaz şirketi Cumhuriyet döneminde; "Güneşin altında yerlerini pekiştirmek için" gerekli faaliyetlerini sürdürdüler. "Şehrin Anadolu yakasında Kadıköy-Üsküdar havalisinde elektrik enerjisi tevzii imtiyazı ilk defa hükümetle Kadıköy Gaz Şirketi arasında 18 Eylül 1924 tarihli yapılan mukavele ile bu şirkete verilmiştir. Mukavele mucibinde şirket, şehrin Anadolu yakasında bir elektrik fabrikası inşaa edecek. Mevcut gazhaneyi de bu elektrik fabrikasının yanına nakledecekti.

Fakat doğduğu günden beri inhisarı (tekeli) ile pazarlama yapmaya alışmış bu şirketlere üretim yapmak (fabrika kurmak) masaldı. O mukavele ve Cumhuriyet Hükümetine aldirmeden Silahtarağa'nın elektrik tevzii kırıntılarından faydalanıp, imtiyazını aldığı bölgelere satmak karakter yapısına (bezirganlığına) uygun düştü.

"Kadıköy Gaz Şirketi, 1926 senesinde, İstanbul Havagazı Şirketini de alarak bir milyon sermayeli "İstanbul Havagazı ve Elektrik Teşebbüsatı T.A.Ş."nı kurdu. Yeni kurulan bu şirketin kısaltılmış adı "Sat Gazay" (Fransızca isminin baş harfleri) idi. Bu şirket Silahtarağa ile bir anlaşma yaparak ondan satın aldığı enerjiyi 1.10.1926 tarihinden itibaren şehrin Anadolu yakasından kendi imtiyaz sahası dahilinde tevzii etmeye başladı."

Daha sonraki yıllar Kadıköy ve Adalar bölgesinin elektrik imtiyazı da tekrar Silahtarağa Şirketi'nin kendisine geçti.

CUMHURİYET'TE YERLİ-YABANCI FİNANS KAPİTALİN ENERJİ POLİTİKASINA YANSIMASI VE YANSITMASI

19.yüzyıl sonları kapitalizmin emperyalist yapıya geçiş yapacağı yıllardır. O zamana kadar kapitalizmin öncü çekirdek ülkeleri İngiltere ve Fransa idi. Yine bu yıllar, öncülüğün Almanya ve A.B.D.'ne geçeceğinin izlenebileceği yıllardır. Bu durum hemen enerji şirketlerine yansır. Dünya, iki büyük elektrik tekeli tarafından paylaşıldı. Amerikan GEC Grubu, Alman AEG Grubu. GEC Amerikan kıtasını kısıncasına alırken, AEG; Avusturya, Çarlık Rusya, Felemenk, Danimarka, İsviçre, Bal kanları ve Türkiye'yi kendisine nüfuz bölgesi seçmişti.

1908'den beri AEG tekeli iki bin şirketle kaynaşır. Hariçte 12 şirket kurarak 34 mümessil teşkilat bulundurur. Kendisine mahsus rakamla 16 büyük firma ve dökümhanede en ince elektrik kablolarından, devleşmiş uçaklara kadar çok çeşitli üretimi başarır.

Böylesine ahtapotlaşan Alman Finans Kapitalinin çekirdek kuruluşlarından biri olan AEG, kolunu Türkiye'ye de uzatır. "Bağımsız Başkent" Ankara'nın göbeğine "Ankara Elektrik Türk A.Ş.", "Ankara Havagazı Türk A.Ş." isminde Güney bölgemizde "Adana Elektrik Türk A.Ş." aracılığı ile yerleşiyor.

Belçikalılar İzmir'de 5000 kwh'lık santral kurmuşlardır. Edirne-Tekirdağ-Bursa-Balıkesir-Kastamonu-Gaziantep'te İtalyan (Morelli), Konya, Ödemiş ve Diyarbakır'da su santralleri (Macar), Ordu-Samsun ve Giresun'da yine Almanlar (Bergson) 600-1500 B.K. dizel-Altörnötör gruplarında enerji ekonomisine girmişlerdir.

1929 bilançolarına göre; Türkiye'de 166 şirket vardır. (Bun-

lardan 13'ü kooperatif, 13'ü yabancı ticaret, 7'si yabancı banka olmak üzere 33'ü bir yana bırakılırsa, geriye 133 yerli şirket kalır. Bu 133 yerli şirketin ödenmiş kapital tutarı 78.2 milyon T.L. 5 milyon sterlin, 54 milyon İsviçre Frangı, 70 milyon Fransız frangı. O dönem toplam 156.8 milyon Tl.'sı demek olur. Türkiye'nin genel ekonomi-politikasına bunlar hakim. 36'sı banka, 27'si sanayi şirketleri olan 63 şirket, kapitalin 119- milyonunu elinde tutuyordu. Sayıca üçte birini (%38), kapitalce dörtte üçünü (%75) temsil eden bu tekelci yerli finans-kapitaldir.

Bu yerli orta halli şirketlerin içinde 56'sı elektrik ekonomisine bulaşıyorlar. Toplam sermayeleri ise 1.320.000 T.L.'sıdır. Yalnız Silahtarağa Şirketinin (Belçika) 11.500.000 T.L. olan sermayesi ile kıyasladığımızda bir yabancı şirketin yerli şirketlerin toplamına 10 misli baskın çıktığını görürüz.

Bu, santrallerin üretim güçlerinden de bellidir:

1913'de	Toplam :	15.7 MW	(Silahtarağa :	15 MW)
1923'de	"	30.3 MW	(	" 30 MW)
1925'de	"	30.6 MW	(	" 30 MW)
1930'da	"	62.7 MW	(	" 48 MW)

1930 yılında dahi Silahtarağa toplam gücün %75'ini bulur.

Bunun için bu yıllar enerji politikamızın hatlarını çizenler yabancı şirketler olacaktır. Bunların da amaçları kâr-daha fazla kâr- olduğu için, bu amaçlarına ulaşmak için; "Milli elektrik üretimi"ni engelleyeceklerdir. Bunun yanında talepten az enerji üretilip, fiyatların "ateş pahası" olmasına yol açacaklardır. (Elektriğin KWH'tı 17 krş'tur. Bu yıllar 1 Dolar 1 Türk Lirasına eşitti, paramızın değerini gözönüne getirip bugünkü ile kıyaslayalım.)

ELEKTRİK ENERJİSİNE "DEVLETÇİLİĞİN EL ATIŞI"

Devletçilik politikasının iki zıt ana karakteri, Türkiyemizde bol bol uygulama alanı bulmuştur.

Birincisi: Devlet işletmeleri verimli, kâr getirici bir yapıda ise, bu kuruluşları nasıl özel şirketlere peşkeş çekeceğiz diye, olmadık bürokratik oyunlarla, ihale kanunlarıyla kılıf çekeriz. Bunun anlamı "yerli-yabancı şirketler kazansındır".

İkincisi: Nerede zarar eden bir özel kuruluş varsa, veya miladı dolmuş ise, bu kuruluşları hemen devletleştiririz. Bunun anlamı ise "Şirketler zarar etmesin" dir.

Birincisine örnek; ilk enerji tesisi olan Tarsus Elektrik Tesisleridir. Belediye malı iken özel sektöre devredilir.

"5 Ocak 1922'de Çukurova işgalden kurtuldu. Tarsus idaresi şimdi adı Çamlıyayla olan Namrunda idi ve Belediye Reisi de dayım Mahmut Borhan idi. Mülkiye idare Kasım 1921'de Tarsus'a taşındı. Bu sırada Tarsus'ta Fransız idaresi adına Kostiller diye bir zat vardı. Belediye Reisi bu zattan "yardım" istedi. Kostiller Fransa'dan Ribud isimli bir tayyare subayını Tarsus'a getiriyor. Bu şahıs 30.000 sermayeli bir komandit şirket kurdurtuyor. Belediye Tesisleri de 17.000 TL'sına bu şirkete devrediliyor. Diğer hisseler de şehrin esnafınındır."

Bu devlet bütçesinden yerli-yabancı kişi zengin etmekir. Bu gerçekleştikten sonra, bir kaç yıl içinde tesis tekrar satın alınacaktır.

İkincisine örnek; Silahtarağa santralıdır. Devletleştirilmeden bir yıl önce (1937) santralın senelik üretimi 121.145.565 kWh ve azami yük 31.200 idi.

Oysa 1931-1932 senelerinde 300-400 milyon kWh idi. Saat-

teki azami yük 31.200 idi. Silahtarağa 1938 yılında böyle kapasitesi azalmış ve yıpranmıştı. Devletleştirilirken verilen yekûnde az değildi:

"Hükümetle şirket akdedilen anlaşma mukavele 22.6.1938 tarihli ve 3480 sayılı kanunla onaylanarak 1.7.1938 tarihinde mevcut bircümle emval ve tesisatı ile birlikte bütün hukuki vecibeleri aynen intika etmek üzere 11.500.000 TL'si bedel mukabilinde ve bedeli %5 faizli, 20 senede ödenmek üzere satın alındı."

Bundan sonra Silahtarağa "getirdiği götürdüğünü ödemez" bir şekilde çalıştırılmaya devam edildi.

1939 yılında ise "Ankara Elektrik A.Ş.", "Ankara Havagazı A.Ş.", "Adana T.A.Ş." (Alman şirketleri) 3688-3888 sayılı kanun uyarınca hükümet tarafından satın alınmıştır. Aradan iki yıl geçmeden "30 Mayıs 1941 tarihinde ilk iki şirketin, sonra da 1942'de Adana Elektrik A.Ş.'nin tasfiyesine karar verilmiştir."

Satın al, iki yıl sonra tahliye et. Bütün bunlar, İkinci Dünya Savaşı yıllarında "zor durum"a düşen yabancı şirketleri "kurtarma operasyonları"dır.

Emperyalizm dünyasında yaşarken "sosyal devlet"çilik bu olsa gerek.

KUVAYİ MİLLİYECİLİĞİN PETROL POLİTİKA'SIZLIĞI

Yirminci yüzyılın en önemli coğrafya üretici gücü petroldür. Bunu zamanında -üretici güçleri yönetmek gibi bir sanatı olan- emperyalizm sezmişti. Petrol kaynaklarının da Osmanlı İmparatorluğunun dahilindeki topraklarda olduğunu teknik imkanlarıyla kavramıştı.

Evrensel meta ihraç etmek için ise, dünyanın "Yol ve taşıt ağlarıyla örülmesi" gerekecektir. Otomotiv sanayi ise sanayi dallarında sivrilecektir. Hem otomotiv sanayinin varlığı için, hem de ulaşım ağının ihtiyaç maddesi petrol olacaktır.

Bu yüzyıl, petrol kaynaklarını ele geçirmek, ele geçirilen kaynakları korumak, finans kapitalistlerin başlıca mücadele amaçları olacaktır.

Daha 19. yüzyıl içinde Cezayir ve Tunus'un Fransızlarca, Mısır'ın İngilizlerce sömürge yapılmaları bunun ön muharebeliridir. Birinci Cihan Savaşında ise, stratejik zaferlerini elde edeceklerdir. Suriye-Lübnan-Orta ve Batı Sudan'ın Fransa, Suudi Arabistan-Irak-Filistin-Doğu Sudan İngiltere tarafından pay edilecektir. Bu paylaşımın sonra, finans kapitalistlerin petrol sondaj kulelerini yükseltmeleri gecikmeyecektir.

Bu ağır ve pahalı" yatırımları yapan şirketler, sanayinin gelişimini ve "yeni buluş"ları petrol tüketimi yaptırmak için bulacaklar; toplumların başına bela edeceklerdir. Türkiye de bu belalardan nasibini alacaktır.

Elektrik enerjisinde gösterilen "teslim oldum" çılgılığı petrol ilişkilerinde çağrılaştırılmıyor. Bu Kurtuluş Savaşı'ndan çıkmış olmanın getirdiği, kökleri derin-tarihsel olaylardan olan "milletçi geleneğin" silinemeyen izleridir. Bu canlı toplumsal yapımızın çelişkili gerçekliği... Hem sınıfcıl mevzilenmeler ses çıkarıyor, hem "milli ruh" hali.

"6 Nisan 1926 neşir tarihli ve 792 numaralı petrol kanunu ile petrol araştırma ve petrolün işletilme hakkını hükümete vermiştir."

Yine o dönemin Maliye Bakanı Hasan Bey (Trabzon) yaban-

cılarla ilgili görüşünü şu biçimde dile getirir:

"Alelimum maden hakkında herkesin ve hatta serbestçe haiz olduğu hakkın taharrininin petrol madeni için verilmesine imkanı olmayan siyasi mevcut değildir."

Yabancılar petrol arama ve işletme hakkı tanımayan Ku-vayi-Milliyet hükümeti, kendisi de bağımsız bir enerji politikası geliştiremiyor. Çünkü teknik yetersizlik ve sermaye yokluğu ortalığı kavuruyor. Jeolojik ve jeofizik araştırmalar, sondaj kuyuları için, gereken sermaye ne devletçilikte, ne yerli sermayecilerde vardır. Halka dayanmak ve onun gücüyle bu işi kotarmak onlar için olası değildi.

1933 yılına kadar herhangi bir işletmenin petrol alanında "izine tozuna" rastlanmıyor. Bu yıl ise "Altın arama ve işletme İdaresi ve "Petrol İşletme İdaresi" isminde iki müessese kuruluyor. Ümit edilen netice alınamayınca; "Bu idareler birleştirilerek kurulması düşünülen Jeoloji Enstitüsünün faaliyetlerini de içine alan, 22 Haziran 1935 tarih ve 2084 sayılı kanunda Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü" kuruldu.

Bu işletme Raman'dan Trakya'ya, Çukurova'dan Ankara'ya kadar sondaj ve etüdlerini sürdürdü. Raman'da açtığı kuyularda günde 10-20 ton petrol çıkardığı olmuştur. (1940)

Fakat onun asıl görevi, petrol çıkarmak değil, işin pahalı kısmını gerçekleştirip (proje-harita-makinası, arazisi), kâr getireceği (üretim yapacağı) zaman şirketlere devretmektir. Bu da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşecektir.

Petrol Kompradorluğu

Bu 25 yıllık dönemde petROLSÜZ kalmadık. Petrol kompra-

dorluğu işi "geçer akçe" iş oldu.

Vehbi Koç anlatıyor:

"1920'lerde benzin tüketimi yok gibiydi. Memleketin ihtiyacı olan bütün gaz dışarıdan teneke ve sandıklar içinde gelirdi. Mobil kumpanyasının adı o zamanlar "Standart Oil Company", gaz yağının markası "Develi" idi, çünkü gaz teneke ve sandıklarının üstünde deve resmi vardı.

"Çift tenekeli sandıklar kırk kuruşa satılırdı, Standart'ın rakibi "Nef Sendikat" denilen Rus firmasıydı. Onun markası da orak-çekişti. Büyük bakkalların hepsi müşterilerine gaz satarlardı. Sattıkları gazı da bu petrol acentalarından alırlardı. Bu işi biraz inceledim; Ankara'nın gaz acentalığını almak istiyordum. İki büyük firmanın Ankara'da acentası vardı. İstanbul'a geldim. Bizim İsrail Efendiyle bu işi nasıl yaparız diye düşündük. İstanbul'da "Sfau Bonana" adında (Şimdiki B.P.) bir firma vardı. Bunun mallarını iki Rus satıyordu. Galata'da bir handa yazıhanelerine gittik, bunlarla tanıştık. Bir vagon gaz aldık, gazı Ankara'ya getirdim. Belediye Gazhanesine koyduk. Sandık başına satmaya başladık. Bu iş bana tatlı geldi. Karı azdı, ama sürümü çoktu. Biz bir vagonu iki vagon yaptık. Üç vagona çıktık. Gelen malları ilçelerde satmaya başladık.

Standart Oil ve Nef Sendikat müfettişleri bizim varlığımızı hissettiler, merkezlerine raporlar göndermeye başladılar. Müfettişler arasına çayımı içiyorlar, hatırimi soruyorlardı. Ben de hep Standart Oil'in; yani "develi" marka gazın acentalığını nasıl alırım diye düşünüyordum. Bunların ilk acentaları Ankara'nın Katolik Ermenilerinden biridir. Acenta Besim Atalay Bey'e geçmiş, daha sonra Akşehirli Mustafa Şırmancı ve Ekai adında iki var-

lıklı bir firmaya acentayı vermişler. Ben piyasaya girip çalışmaya başlayınca ve işlerim ilerleyince mobil müfettişleri benim, acentaları olan Akşehirli'den mal almamı tavsiye ettiler. Ben onlara "almam, doğrudan getiririm.." cevabını verdim. Satışa devam ediyordum, benim her yıl ne kadar mal sattığımı gazhane kayıtlarından görüyorlardı. Çalışkan bir genç olduğumu, ileride karşılıklarına büyük bir rakip olarak çıkacağımı düşünerek, Akşehirli ile ortak olmamı tavsiye ettiler. Akşehirliye ise; "Bunu kaçırmayalım, başımıza büyük bela oldu, acentalığını sen yap, satışını buna ver, bu da doğrudan bizden mal alsın" demiş olacaktılar. Bana da "sen sesini çıkarma, şimdilik böyle mal al, şirketimiz bir defa senin nasıl çalıştığını görsün, üst tarafı kolaydır.." diye teşvik ediyorlardı. En sonunda Ankara acentalığını bana verdiler. Bir de anlaşma imzaladık."

Bu "bir anlaşma" ile atılan ilişki tohumunun sonraları nasıl serpilip-büyüdüğünü duymayan veya bilmeyen kaldı mı?

1950 SONRASI ENERJİ POLİTİKAMIZ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, A.B.D. emperyalizminin Asya ve Ortadoğu'ya yerleşeceği yıllardır. Türkiye'nin konumu ise emperyalizm için, ekonomik kaynaklardan ziyade askeri ve politiktir. Türkiye petrol, altın, uranyum vb. gibi hayati madenler yatağı değildir. Sovyetlerin "alt karnında", Ortadoğu'nun üst yanında, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan, üç deniz arasında kalan bir bölgedir.

1950 yılından itibaren Türkiye'ye uygulanan "yeni sömürge" metodlarıdır. Bu şöyle gerçekleşecektir:

Askeri olarak: Türkiye'nin Ortadoğu ve Sovyetlere yakın olan bölgelerini üs ile donatmak. Her türlü izleme ve dinleme aygıtlarını yerleştirmek. Strateji içinde saldırı taktiğini işleyebileceği noktalara yığınak yapmak.

b) Yine Sovyetlerle çıkabilecek mümkün bir "Sıcak Savaş"ta hava sahasını "yıldırım vuruş"lar için kullanmak.

c) 6. Filo ve benzerlerini Akdeniz ve Ege'de dolaştırarak bölge milletlerine gözdağı vermek ve petrol sahalarını korumak.

d) Kendi ülkesinde kullanmadığı, modeli geçmiş silahları Türkiye'ye okutmak.

e) "Ordu-millet" geleneğinden gelen "Savaşçı ruh" ile dolu insan malzemesini NATO gücünde kullanmak.

Ekonomik olarak: Hammaddelerini, makinalarını ve yedek parçasını sürekli satabileceği sanayi dallarını teşvik etmek, emperyalist ülkelerin BAŞLICA yöntemi olmuştur. Bunun için;

a) Petrol tüketimini artıracak otomotiv , lastik, plastik, naylon, elyaf vb. gibi sanayi dallarını teşvik etmek. (Bunların alt yapı tesisi olan yol yapımını kredilerle teşvik)

b) Elektrikli ev aletleri ve elektrik malzemelerini satabilmek için kısmi bir elektrik üretim sanayilerini teşvik.

c) Ham petrolün taşınması ve işlenmesini gerçekleştirmek. Bunun için kendi patentinde rafineriler kurmak.

d) Kısmi bir nüfus artışına göz kırıp, meta tüketimini artırmak ve ucuz işgücü sağlamak.

e) Kredi-borç-faiz oyunları ("Ben yeni sömürgeciliği kabul ediyorum. Bundan sonra da edeceğime yemin ediyorum" anlamında) var olan ekonomik bağı perçinlemek.

(Burada Menderes'in yol, Demirel'in baraj "patlama"sını hatırlayalım.)

Bu ekonomik ve askeri amaçlarını politik araçlar vasıtasıyla gerçekleştireceklerdir. Demokrat Parti'nin kuruluşu budur.

"1946 Ruh"u bu misyonun ürünüdür.

Hala ne kadar sahip çıksalar hakları vardır.

Bu "yeni sömürge" uygulamalarını ise "kültür" aracılığıyla gizleyip, dikkatleri başka 'olgu'lara kaydıracaklardır. Köyler tarikatlarla "antika dünya"da yaşatılırken, şehirler en berbat demogojilerle uyutulmuş-yapılanlar unutturulmuştur.

"Kuzeyden gelecek Sovyet saldırısına karşı" ise bu kanallar vasıtasıyla yığınlar uyanık (!) tutulmuştur.

Okullarda en başarılı olan eşraf çocukları Amerika'da "burs"larla eğitilmiş, diplomaları ellerine verilip, vatanlarına gönderilmiştir. Yurda döndüklerinde teknokrat, bürokrat görünümünde devletin üst katlarında (özellikle enerjinin kilit noktalarında) Amerikan şirketleri çıkarına "görev" yapmışlardır. Bunda başarılı olanların Bakan, Başbakan olduğu çok görülmüştür.

Bütün bu, emperyalizmin güdümünde ve onun teşvikiyle kurulan sanayi dalları, yol yapımları, baraj inşaatları; kukla yöneticilerin propagandası, ajitasyonu malzemesi olmuş, halk yığınlarından gerçekler gizlenmiştir. Bütün bu küçüklüklerini unutturmak için "Büyük Türkiye" parolasıyla meydanları cınlatmışlardır.

27 Mayıs'la açılan gediği çabuk kapatarak, sömürgeci politikalarını daha hızlı sürdürmüşlerdir.

Bu değerlendirmemizi Dünya ve Türkiye enerji ilişkilerinin olgularıyla kanıtlayalım.

DÜNYA ENERJİ DURUMU

DÜNYA ENERJİ ÜRETİMİ

(Milyon ton)

Yıllar	Taş Köm. Linyit	%	Ham Petrol	%	Tabii Gaz	%	Hidrolik Nükleer	%	Toplam
1950	1581	60	795	30	247	9	36	1	2498
1960	2191	49	1007	36	597	13	86	2	4485
1970	2393	32	3546	47	1382	19	157	2	7393
1973	2440	29	4217	50	1639	19	189	2	8455

Rakamlardan da açıkça belli ki, 1950'li yıllarda Dünya enerji üretiminin %60'ı kömürden elde edilirken, ham petrolden %30'u elde edilmektedir.

On yıl sonra; kömür %49'a düşerken, ham petrol %36'ya çıkar.

Yirmi yıl sonra ise; kömür oranı %29'a düşerken, petrol %50'ye fırlar. (1973)

Petrol böylece enerji dünyasının liderliğini ele geçirir.

1964 yılı hesaplarına göre; dünyada ham petrol rezervlerinin toplamı 47.2 milyar tondur.

Bunun;

%13'ü A.B.D. ve Kanada'da,

% 9'u Sovyetler Birliği'nde,

%1'i Avrupa'da,

%77'si geri ülkelerdedir. Bu %77'nin %61'i yalnız Ortadoğu ülkelerindedir.

Petrol çıkarılan kuyuların verimliliği ise; A.B.D.'inde bir kuyudan ortalama günde 13 varil, Ortadoğu'da ise bir kuyuda günde 4280 varildir.

Petrol piyasasının %90'ına 7-8 Amerikan şirketi egemendir. Bu şirketler Ortadoğu'nun %99, ABD'inde %55, diğer bölgelerde %88 oranında petrol piyasasına hakimdirler.

Ortadoğu'ya A.B.D. Emperyalizminin nasıl 'yığınak' yapacağı ve bu mevzilenmeleri nasıl "göz bebeği" gibi koruyacağı kendiliğinden anlaşılır.

Bir-kaç milyar insan petrol mamüllerini tüketirken, bir-kaç şirket sahibi 'insan'ı ultra-milyarder edecektir.

7 Büyük Petrol Şirketinin 1964 Yılı Kârları

(Milyon Dolar olarak)

Petrol Şirketinin adı	31 Aralık 1964 sermaye	Sermayeye düşen kar Net kâr	%'i
Stardart (New dersey	8.358	1050	12.9
Royal Dutehl shell	7.358	582	8.2
Toxaco	3.810	577	15.7
Culf	3.589	393	11.3
Socony	3.324	294	9.1
Standart (California)	3.063	344	11.6
British Petrol	2.190	232	11.0

Genel enerji üretiminin toplum biçimlerine göre dağılımı ise;

DÜNYA ENERJİ ÜRETİM-TÜKETİM DENGESİ

(Birim milyon ton)

Yıllar	Gelişmiş ülkeler üretim	Gelişmekte olan ülkeler tüketim	Sosyalist ülkeler üretim	Sosyalist ülkeler tüketim	üretim	tüket
1950	1790	1856	354	136	514	490
1960	2210	2613	849	287	1423	1382
1970	3131	4320	2162	581	2097	1962
1973	3278	4889	2789	722	2418	2274

İkinci Dünya Savaşı sonrası emperyalistlerin taktiklerini geri ülkelerin enerji üretiminde izleyebiliriz. Bu yeni sömürgeciliğin "Barışçı işgali"dir.

1950 yılında, geri milletlerin enerji üretimi toplamı 354 milyon ton iken, 1973'de 2789'a çıkar. Ama biz biliyoruz ki, geri milletlerin bu enerji üretim artışı kendi bağımsız yapılarından değil, finans kapital şirketlerinin "dikta"sı sonucu gerçekleşecektir. Bu enerji kuruluşlarının yapımı, inşaat şirketlerin kârlarında yaptırdığı sıçramalar gibi, geri milletlerin gelişmişliğini yaptırmayacaktır.

Bütün bu yerli-yabancı şirketlerin mülkiyetinde yapılan üretimler sözde geri milletlerin gelişmişliğine dahil edilecektir.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde 20 senede enerji üretim artışı %100'ü bulmazken, (1790 milyon tondan 3278 milyon tona çıkış) geri ülkelerde % 800'e yükselir.

Enerji tüketiminde, geri ülkeler 1950'de 136 milyon ton enerji tüketirken, 1973'te 722 tona ancak ulaşır. Geri ülkeler ürettiğinin üçte birini bile tüketemezler.

Gelişmiş ülkeler için durum tersidir. Ürettiğinden (ortalama) 1/2 misli fazla tüketmektedirler.

Gelişmiş ülkelerin enerji tüketimi, geri ülkelerden 6-7 kat daha fazladır. Gelişmiş ülkelerin konforlu yaşamı, geri ülkelerin enerjisini emmektedir. Özel arabalar, elektrikli aletlerin kullanılması yaygınlaştırılması bunu kaçınılmaz kılar. (Ama nereye kadar?) Bunu şöyle somutlayabiliriz:

KİŞİ BAŞINA ENERJİ TÜKETİMİ (Birim : Kg/Şahıs)

Yıllar	Gelişmiş ülkeler	Gelişmekte olan ülkeler	Sosyalist ülkeler
1950	3217	125	603
1960	4007	212	1382
1970	5934	316	1716
1973	6531	388	1973

Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen enerji tüketimi, geri ülkelerden 18-20-25 misli daha fazladır. "Yaptıklarına tapma"nın doruk noktasında olan bu toplumlarda meta tüketimi -adeta- dünyanın merkezi olmuştur.

Sosyalist ülkeler hem enerji üretiminde, hem enerji tüketiminde, hem de kişi başına düşen enerji tüketiminde normal dengelerini kurmuşlar ve korumuşlardır.

Şurası da bir gerçektir ki, geri ülkelerde yaşayan milyonlarca yarı-göçebe, yarı-yerleşik toplumlarda enerji kullanmadığı gibi, yine milyonlarca yoksul köylü bu ortalamanın çok altında enerji tüketmektedir.

Türkiye'de Enerji Durumu

ENERJİ ÜRETİMİ (Orijinal birimler cinsinden)

Yıllar	Taş köm	Linyit	Petrol	Hidr.En	Odun	Hayvan bit.art.
1950	3653	2448	355	1001	6246	13498
1965	4306	4486	11534	2179	6298	13921
1970	4579	5930	3452	3033	6962	14957
1974	4965	8942	3304	3365	6942	16324

(Hidrolojik enerji miktarının birimi milyon KWH, diğerleri bin tondur.)

Taşkömürü, linyit, hidrolik enerji bu yıllar açık vermezken, enerji açığının esasını petrol oluşturur. (Sonraki yıllar elektrik de ithal edilecektir.)

Odun açık vermesine rağmen, bu ithalat yapıldığından değil, kaçak orman kesiminden kaynaklanmaktadır. Bu da çaresiz kalmış orman köylümüze şimdilik "helal" olsun.

Hayvan ve bitki artıklarında da artış olmuştur. Bu ilkel enerji kapitalizm öncesi üretim biçimlerinde kullanıldığı için; Türkiye'de Feodalizmi "zihinlerinde tasfiye" edenlerin "kulakları çınlasın".

1960 yılında enerji açığımız 5 milyon ton civarında idi. Bunun yarısı kaçak orman kesiminden, yarısı da petrol ithalatından kapatılıyordu. 1974'de ise açık 16 milyon tona fırlamıştır. Bunun 3 milyon tonu kaçak orman kesiminden, kalanı petrol ithalatından kapatılmıştır.

ENERJİ TÜKETİMİ

(Orijinal Birimler Cinsinden)

Yıllar	Taş köm	Linyit	Petrol	Hidr.En	Odun	Hayvan bit.art.
1960	3898	2710	1727	1001	13000	13490
1965	4489	4486	4075	2079	12900	13921
1970	4675	5755	7714	3033	12816	14957
1974	4965	8942	11882	3956	14500	16324

ENERJİ ÜRETİM-TÜKETİM DENGESİ

(Taşkömürü eşdeğer cinsinden)

Yıllar	Toplam üretim	Toplam tüketim
1960	12445	17525
1965	16133	22805
1970	20609	29605
1974	22710	38878
1977	22.900	48.200
1979	25.500	47.900

Bu genel enerji üretim-tüketim dengesizliğini gözönünde tutarak, ayrı ayrı enerji türlerine geçebiliriz.

Petrol Ekonomi-Politikamız

İkinci Cihan Savaşına kadar "dişe dokunur" bir petrol üretimi-miz olmadığını daha önceki bölümde belirtmiştik. 1935'de kurulan M.T. A. şirketler için ön-hazırlık yapmıştı.

M.T.A.1946 yılında 544 ton, 1950'de 17377 ton, 1954'de 58008 ton petrol üretimi gerçekleştirmiştir. 1954'de ise T. P. A.O. kurulunca bu şirkete devredilmiştir. T. P. A. O. ise %51 hazineye ait, kalanı ise T.C. Emekli Sandığı, Etibank, Türkiye İş Bankası, Sümerbank, Yapı Kredi Bankası gibi finans kuruluşları İstaş Ankara Ticaret ve Mühendislik, Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi ve Ahmet Neyzi gibi özel kişilere ait kuruluştur. M.T.A.'nın 20 yıl boyunca 220 milyon liralık harcama yaparak oluşturduğu teçhizat ve kuyulara T. P. A. O. ve diğer yabancı şirketler üşüşeceklerdir.

"1951 senesinde 5821 sayılı kanunla ecnebi sermayeye daha geniş haklar tanınmış, bilhassa sermaye mevhu-muna gayri maddi haklar ilave edilmiştir. KÂR-FALZ ve Dİ-VİDANTLARIN TRANSFERİ için yatırılan sermayenin %10'u AZAMİ hat olarak kabul edilmiş, ayrıca da yabancı ser-maye müsaadelerini Maliye Bakanından alınarak BİR KO-MİTE MARİFETİ ile verilmesi sağlanmıştır."

Ama eski kurt Batı Finans kapitali oralı bile olmuyor: "3 yılda ancak 5 milyon dolar yabancı sermaye geliyor Türkiye'ye", arkasından hemen 6224 sayılı yabancı sermayeyi Teşvik Kanunu ile, bütün iş sahaları (Tekel hariç) yabancı sermayeye açılıyor.

".. ecnebi sermayenin harice çıkarmak istediği kârlar için, döviz sıkıntısı olmasına rağmen derhal transfer hakkı verilmiştir" "7.nci maddesi gereğince yabancı mütahassıslara ve diğer yetişkin personele çalışma permisi verileceğine derpiş edilmiştir."

Bu kanun da doyurucu olmuyor, üç ay sonra "16.3.1954 tarihli 6325 sayılı özel petrol kanunu" yürürlüğe giriyor. Bu kanun metnini hazırlayan kendi hukukçu ve jeologlarımız değildir. Amerikalı jeolist Maks Baall'dır.

- Menderes'in "yol fatihliği" başladıktan,
- Kanunlar üst üste yürürlüğe girdikten,
- M.T.A.'nın teknik imkanları ele geçirildikten sonra yabancı şirketler Türkiye petrol piyasasına akın edeceklerdir.

Ama NEDEN?

Petrol bağımlılığını başlatmak-pekiştirmek-mutlaklaştırmak için. Bu bağımlılık sayesinde ise, hem milyarlarca dolar kâr elde edecekler, hem de petrol bağımlılığını tehdit unsuru olarak kullanıp, askeri amaçlarını tatbik edeceklerdir.

Petrol bağımlılığının en emin yolu ise, Türkiye topraklarında petrol çıkarttırmamak, mecbur kalırsa "göz boyamak" için çok az petrol çıkarttırmak.

Bunun ilk on yıllık bilançosu şöyledir:

Yıllar	PETROL ÜRETİMİ (Ton)		
	T.P.A.O.	ERSAN	YABANCI ŞİRKETLER
1955	178596	—	—
1959	372889	—	16738
1960	362485	—	12637
1961	414271	41299	27447
1965	701116		791476

Görüldüğü gibi 1965 yılına kadar yabancı şirketler oyalanmışlardır. Ataş rafinerisinin ham petrolünün %30'u yerli petrol olması gerekince üretimi (ihtiyaçları oranında) arttırmışlardır.

Bu yıllar Türkiye'de petrol arayan toplam 18 şirket vardır. Bunların ikisi yerli, 16'sı yabancı firmalardır.

Petrol Kuyuların İlk On Yıllık Bilançosu (Petrol Bulunanlar)

T.P.A.O.	ERSAN	YABANCI ŞİRKETLER
152	3	37

Toplam açılan 426 kuyudan 205'inde petrol bulunmuştur. Bunun da 155'i yerli şirketlere aittir. Yabancı şirketlerden 13 tanesi hiç petrol bulamadığını (!) beyan etmiş, 3 tanesi (Mobil, Sheel, Petropar) 37 kuyudan petrol çıkarmışlardır. Ancak bu oran "devede kulak" bile değildir. Dünyanın dört-bir yanından petrol "fışkırttıran" şirketler, Türkiye'de kendi taktiklerine (az petrol çıkarttırmaya) oldukça sadık kalmışlardır. Aşksun!

Petrol Tasfiyhaneleri ve Dağıtım

Gelişmiş kapitalist ülkelerde petrol, rafinerilerde işlendikten sonra, Pipeline sistemiyle ihtiyaç olan bölgelere dağıtılmaktadır. Bunların çoğunu otomatik makinalar idare etmektedir. Keza sıvı gazlar gibi tüp gaz da yeraltı hava gazı sistemiyle dağıtılmaktadır.

Türkiye'mizde her şeyimiz gibi, petrol dağıtımı da petrol şirketleri direktifleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Petrol dağıtımını kara yolu ile yapıldığı için, daha nakliye yapılırken, binlerce

ton yakıt tüketimi olmaktadır. Hergün on binlerce araç; ham petrol, işlenmiş petrol, tüpgaz taşırken, binlerce ton yakıt yakmaktadır.

Petrol şirketleri bu dağıtım ağı sayesinde, binlerce bayiyi kendilerine bağlamışlar, bu bayiler teşkilatı sayesinde, siyasi partilerini Anadolu çapında şahlandırmışlardır.

1950'li yıllarda "Küçük Amerika", "Her mahallede bir milyoner" günün sermaye parolalarıydı. Küçük Amerika olamadık ama, benzin istasyonları sayesinde her mahallede bir milyoner yetişti.

Bu benzin bayileri modern üretimle doğrudan ilgili olmadıkları ve kârları iş-gücü sömürmekten birikmediği için büyük-orta veya küçük burjuva değillerdir. Tamamen ticaret sermayesi olduğu için bezirgandırlar.

Tasfiyehaneler: Ham petrol tasfiyeleri rafinerilerde yapılmaktadır. Türkiye'de ilk rafineri Batman'da yapılmıştır. İlk önce-leri deneme mahiyetinde yapılan rafineri, 1953'de Amerikan Parsosns firması tarafından yeniden organize edilmiş, 1956 başında faaliyete geçmiştir. 1962 yılında kapasitesi genişletilmiştir.

Ataş: Mobil Oil, Sheel, Catax ve B.P. tarafından kurulan şirketin adı ANADOLU TASFIYEHANESİ ANONİM ŞİRKETİ'dir. Catax bilahare ortaklıktan ayrılınca, Mobil: %56, Sheel: %27, B.P.: %17 oranında hissedardırlar. Yapımını Amerikan FOSTER WHEELER firması gerçekleştirmiş, 1962 Nisan ayında bitmiştir. Ortadoğu'dan gelen ham petrolü işlemektedir. Bir-kaç yıl sonra yerli petrol de işlemeye başlamıştır, bu oran 1965'de %30'u bulmuştur. Bu yıllar kapasitesi 3.200.000 ton ham petrol işlemeye müsaittir.

İpraş: %51 T.P.A.O., %49 Caltex firmasının iştirakiyle kurulmuştur. İnşaatını Kellogg firması gerçekleştirmiştir. 1.4 milyon ton kapasiteyle işletmeye açılmıştır.

Aliağa: 1970'li yıllarda İzmir'de yapılmıştır. Yapımını Sovyetler Birliği gerçekleştirmiştir. T.P.A.O. mülkiyetindedir. 3 milyon ton kapasiteyle kurulmuştur.

1972 yılında : ATAŞ 61 milyon varil (%67)

1972 yılında : İPRAŞ 15 milyon varil (%17-20)

1972 yılında : BATMAN 13 milyon varil (%13-15)

oranında ham petrol işlemekte idiler.

1973 yılında ise, İPRAŞ'ın tamamen TPAO bünyesine geçmesi ve Aliağa'nın hizmete girmesiyle işlenen ham petrolün (13 milyon ton) %70'ini gerçekleştirir. İpraş; 55 milyon ton (kapasitesi genişletilmişti), Batman 1.1 milyon ton, Aliağa 3 milyon ton ham petrol işlerler.

Bütün bu petrol üretim-taşıma-tasfiye-dağıtım ağını ören, nakit sermaye kadar, kredi olgusu da geçerli dolaşım sistemidir.

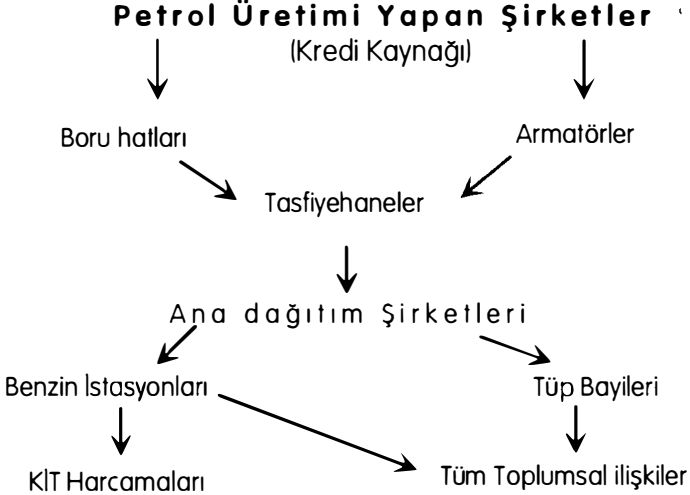
Kredinin Anlamı: Kredi açmak meta satımı (kâr) gerçekleştirdiği gibi, uzun vadede de kiskacına alıp başka pazarlarla ilişkisini kestirmektir. Aksi halde ipotek kılıcının keskinliği "hukuk devletleri"nde çok can alır. Ayrıca diğer tüm toplumsal faaliyetlerde kendi yörüngende dolaştırmanın en geçerli yolu kredi açmaktır. Bir yol kredi verdikten sonra artık; "Benim sermayemle kazanç yapıyorsun!", "Nankör olma!", "Dediğimi yap!" zılgıtını çekerek bağımlılığını (pardon, bağımsızlığını) hatırlatırsın. Oysa kredi sayesinde; hem meta satıp kâr elde edip, hem de faiz alıyordur. Olsun! Sen yine iyilik yapıp "babalık" yapıyordur.

Şirketler-devletler arası uygulamalarda da bu ticaret ka-

nunları geçerlidir. Petrol ilişkilerinde bu kredilerin esas kaynağı petrol tekelleridir.

"1955-56-57 senelerinde toplam 40 milyon dolar kredi vermiş. Bu krediler hükümetin aldığı uzun vadeli borçlarla karşılanmış, bilahare rafineri tesisleri kurmak için Türk parası ile ödenmiştir."

Bu petrol ağını şöyle şemalaştırabiliriz:

Benzin acentalarının ise araç sahipleriyle mutlak ilişkisi (traktör sahibinden seyahat acentalarına kadar) gözönüne getirilirse, petrol şirketlerinin nasıl en küçük birimlerimize el atıp (adeta hipnotizma etmiş gibi) yönettiği açıklık kazanır. Yine istasyon sahiplerinin naylon faturalarla (KİT harcamalarında) müdür, başkan, komutan ve benzerlerini avlayıp-yönettiği ülkemizde her gün binlercesi yaşanan gerçeklerdir.

En küçük kılcal damarlarından-parazitine dek petrol şirketlerine bağlanmış millet ne derece yaşar veya canlı hücrelerini (insan üretici gücünü) ne derece-besler yaşatır?

1965 yılında bu gerçeklik Millet bilinci olanları harekete ge-

çirmiş, Petrol Şirketlerinin Millileştirme kampanyası örgütlemiş, özellikle Üniversite çevrelerinde yankı bulmuştur.

O dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Cemal Gürsel şu beyanda bulunmuştur:

"Her millet kendi petrolünü kendi elinde bulundurmak ister. Petrol bir milletin ana silahıdır. Silahımızı başkasına teslim etmemiz düşünülemez." (17 Mayıs 1965 Milliyet)

Ne yazık ki bu "iyi niyet"ten öteye gecmemiştir. Birkaç ay geçtikten sonra "apar-topar" tedavi (!) için Amerika Birleşik Devletlerine gitmiş yatalak olarak geri gönderilmiştir.

Bu "iyi niyetli" Cumhurbaşkanı'nın beyanının altında o dönem başbakan yardımcısı olan Süleyman Demirel'in cevabı ilginçtir:

"Türkiye daha önceki çıkardığı kanunlarla verilen hakları gaspedecek, ihlal edecek bir memleket değildir." (17 Mayıs 1965 Milliyet)

Bu "Yabancı Petrol Şirketlerini Millileştirme Kampanyaları" amacına ulaşmasa da (ulaşamazdı da) Petrol fiyatlarının %20 oranında tüketiminin düşmesini etkilemiş, yabancı firmaların petrol üretimlerini kamçılıyıp, artış gerçekleştirmiştir.

Bu yıllardan sonra petrol ekonomimizin durumu şöyledir:

Yıllar	Toplam üretim	ithalat
1969	3.623 (Bin ton)	4.055
1972		6.930
1973	3.505	
1974	3.309	10.793
1975	3.100	12.200
1976	2.600	12.835
1977		14.876
1978	2.736	15.500
1979	2.831	

Görüldüğü gibi, ilk on yıllık üretim bilançosuyla kıyasladığımızda üretim 1965 yılı 1.533 iken 1969 yılı 3.623 bin tona yükselmiştir. Ancak bu yükseliş uzun ömürlü olmayıp, bu yıllardan sonra zıttına atlayıp düşüş olmuştur.

İthalat durumunda sürekli yükseliş olmuş, özellikle 1973 yılı petrol fiyatlarının "süper-yükseliş"inden sonra, azaltılması gerekirken daha da artmıştır. 1972 yılı 6.930 bin ton olan ithalat, 1974 yılında 10.793 bin tona çıkarılmıştır.

1973 yılı başında ham petrol fiyatı; varili 2.59 dolar iken, 1973 yılı sonunda 11.65 dolara fırlamıştır.

Bu fiyat yükselişi ile, tüketim artışı aynı zamanda buluşunca ödemeyi kaçınılmaz-acıklı-bir biçimde dayanılmaz duruma getirmiştir. 1972 yılı ham petrol ithalatı için 155 milyon dolar ödeme yapılırken, 1974 yılı 765 milyon doları bulmuştur. Yine 1975 yılı; 811 milyon dolar, 1976 yılı 1.126 milyon dolar 1977 yılı 1.470 milyon dolar ham petrol ödemesi yapılmaktadır.

Ham petrolün taşınması için ise 1976 yılında 700 milyon dolar, 1977 yılında (sigorta masrafları dahil) 1.6 milyar dolar ödeme yapılmıştır.

Oysa 1977 ihracat geliri 1.7 milyar dolardır.

Bir yıl içinde yaptığımız bütün ihracat geliri, ancak CERRAHOĞLU v.b. leri gibi armatörlere yetmiştir. Helal mi olsun, haram mı? Bunu zaman içinde halkımız tayın edecektir. Şimdilik acı gerçek böyledir.

Plastik Sanayi ve Petkim

Hammaddesi petrole dayalı plastik sanayi; İkinci Cihan Savaşı sonrası Dünya'da ve Türkiye'de aşırı bir gelişme göstermiştir. Metal olarak üretilen bir-çok kullanım malzemeleri plastik olarak üretilmektedir. Ülke çapında o güzelim bakır kapların yerine plastik ürünler geçecektir. Plastik sanayinin yanın-

da kardeş sanayiler; lastik, naylon, sentetik elyaf, iplik, deterjan v.b.leri de ortalığı (zehirleyerek) kaplayacaklardır. Bunların hammaddelerini ithal etmek gerekecektir.

Polietilen	Polistiren	De Esil Benzol
1964 :3.783 ton	1963:1.679 ton	1963: 169 ton
1968 : 20.885 ton	1968: 5.985 ton	1968: 5716 ton
Poliamid esas	Etilen Glikol	Etilen Oksit
iplik		
1964 : 4421 ton	1963 : 165 ton	1966: 8 ton
1969 : 20.885 ton	1968 : 1678 ton	1968: 56 ton
Akrilik Es. El. İp.	Kaprolaktan	Polikapratoktan
1964 : 496.6 ton	1964 : 9 ton	—
1969 : 10.000 ton	1969 : 4.802 ton	1969: 532 ton

dolaylarında gerçekleşmiştir.

1970 yıllarından sonra; Enternasyonal finans kapital yatırımlarını ve taktiklerini elektrikli araçlar tüketiminde yığınak yaptığı için, PETKİM'in kurulmasına karşı çıkmamıştır. Yukarıda saydığımız hammaddelerin çoğu ise artık ithal ederek değil, imal ederek karşılanacaktır.

Bu hammaddeleri üreten PETKİM'in ortakları; T.P.A.O., T.C. Emekli Sandığı ve Ordu Yardımlaşma Kurumudur.

ELEKTRİK ENERJİSİ DURUMUMUZ

Petrol sanayi politikamız, 7-8 petrol şirketinin durum ve çıkarlarına uygun bir yapıda temellenmişti. Elektrik sanayimiz ise; Dünya Bankası, Avrupa Bankası, Avrupa Yatırım Bankası gibi finans kuruluşlarının güdümünde, onların ekonomik programları dahilinde gelişti. Bunların ülkemizdeki ayakları ise dev-

let kapitalizmi ve özel kapitalist işletmeler oldu. Pahalı ve riskli yatırımları devlet kuruluşları omuzlarken, az yatırımla bol enerji üreten bölgeler (Çukurova) özel işletmelerin kaymağı oldu. Kurulan santraller yukarıda saydığımız finans kuruluşlarının kredisıyla gerçekleşti. İstatistiğini tutmuyoruz ama bir kaç örnek verelim.

KEBAN HİDROLOJİK SANTRALİ İÇİN: Toplam 307 milyon dolar. (Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Amerika, Almanya, Fransa, İtalya dahildir.)

GÖKÇEKAYA HİDROLİK SANTRALİ İÇİN: 350 milyon dolar. (A.B.D. , İtalya)

HASAN UĞURLU HİDROLİK SANTRALİ İÇİN: 50 milyon dolar (Japonya'ya)

AFŞİN-ELBİSTAN TERMİK SANTRALİ İÇİN: 350 milyon dolar. (Dünya Bankası, B. Almanya, Avrupa Yatırım Bankası, Fransa, İtalya)

SEYHAN BARAJI İÇİN: 25.2 milyon dolar (Dünya Bankası).

MERSİN TERMİK VE KADINCİK HİDROLİK SANTRALİ İÇİN: 24 milyon dolar. (Dünya Bankası)

Yine kurum olarak direkt T.E.K.'e Dünya Bankası 1975 tarihinde 56 milyon dolar kredi veriyor.

Bu krediler 20-30-40 yıl vadeli, %3-%5 faizle ve dolar olarak ödeme şartlarını içeriyor. Güvence olarak; hazineye ait 109 TON ALTIN REHİN olarak veriliyor.

Özel İşletmeler: Adana'da küçük bir kaç santral yanında ÇUKUROVA ELEKTRİK ANONİM ŞİRKETİ (ÇEAŞ) gelişmiş bir kuruluştur. Ortakları; Çukurova Pamuk Sanayi Kooperatifi, Akbank ve Çukurova sanayi sermayecileridir. İlk büyük projesi Seyhan barajı olmuş, yukarıda belirttiğimiz 25.2 milyon dolar krediyle yapımı gerçekleştirilmiştir.

"İkinci Çukurova Enerji Projesi" için ise, yine Dünya Bankası 24 milyon dolar kredi vermiştir. Bu proje dahilinde Mersin Termik Santrali ve Kadıncık Barajı yapılmıştır.

Devlet kuruluşlarının sorumluluğunda yapılan santrallerin hemen hemen hepsi geç işletmeye açılırken, Kadıncık II Barajının inşaatı gününden 6 ay evvel bitip üretime geçmiştir.

T.E.K.'na Bağlı İşletmeler: 1970 yılında T.E.K.'e bağlı 22 santral vardır. Bunun 17'si hidrolik, 5'i termik santralidir. En ucuz üretim hidrolik santrallerinde gerçekleştirildiği halde, 1973'te üretimin dağılımı; %19.8'i hidrolik, 2.12 milyar kWh, fuel oil-motorin mazot ile 5,67 milyar kwh (%51.5) linyit kömürü ile; 1.64 milyar kWh(%15), düşük kalorili taş kömürü ile 1 milyar kwh, yüksek kalorili taş kömürü ile üretilen 0.5 milyar kWh dolayında gerçekleşmiştir.

Görüldüğü gibi bu yıllar enerjimizin yarısı "petrol yakarak" elde edilmektedir. %80'i ise "enerji yakarak" elde edilmektedir. Dünyanın düştüğü bu "teknik manyaklık" uygulamasına Türkiye bol bol düşmüştür. Para yakarak, para kazandığını iddia eden tüccarın durumuna benzer, fuel oil ile çalışan santral faciamız.... Bunun kaçınılmaz sonucu zarar olacaktır.

1975'te T.E.K.'nın zararı 136.8 milyon TL.

1976'da " " 904.4 milyon TL.

Bir yılda %900 artış.

Üretim yapılırken; satış fiyatından fazla maliyet getirirse, satış yaparken ise normal fiyatından ucuz satış yapılırsa (sanayicilere) zarar kaçınılmaz bir sonuç olacaktır.

Maliyet Göstergeleri: T.E.K.'nın 1970 yılı maliyet analizlerini incelediğimizde; en pahalı (tarihi santral olan) Silahtarağa Santralinde maliyet olmaktadır. Hidrolik santrallerinde ortalama 3.8 krş'a mal olurken, termik santrallerinde bu, 8.2 krş or-

talamasını bulmaktadır.

Yakıtın hissesi termik santrallerinde genel maliyetin %63'ünü teşkil etmektedir. AMBARLI TERMİK SANTRALI'nın bir yıllık yakıtı 1 milyon ton fuel oili bulmaktadır. (Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir yazısında Erhan Akyıldız, 1 kWh elektrikte yakıtın payının Anbarlı'da 22 lirayı bulduğunu belirtmektedir. 1984)

Hidrolik santral yapımlarının yaygınlaştırılması bu oranı değiştirmiş, 1979 yılında üretilen elektriğin 8.5 milyar kWh'ı hidrolik santrallerinden, 12 milyar kwh'ı ise termik santrallerinden elde edilmiştir.

Keban ve Gökçekaya'nın üretime geçmesi Hidrolik santrallerin göstergesini yükseltmiştir.

YAPILAN SANTRALLARIN İHALE-YAPIM-GEÇİKME ZARARLARI

1970-1980 yılları arasında yapılan santrallerin hemen hemen hepsi zamanında bitirilememiştir. Hem inşaat maliyetleri artmış, hem de programlanan enerji üretilmeyince ekonominin canına okunmuştur.

Keban barajının bir yıllık gecikmesinin zararının, 11 milyar TL'si olduğu açıklanmıştır. 3 yıla yakın gecikmesi olan Keban Hidrolik Santralının zararının 30 milyar TL'si tuttuğu kamuoyuna açıklanmıştır.

Aşağı Aslantaş Projesi 1974 yılında bitmesi gerekirken, 1977 yılında bitmiştir.

Oymapınar projesi 1974 yılında bitecek iken, 1980 yıllarına kalmıştır.

Çıldır Hidrolik Santrali 1971'de bitecek iken, 2 yıl gecikmiş.

Doğankent Hidrolik Santrali 1969'da bitecek iken, 3 yıl gecikmiş.

Gökçekaya Barajı 1972'de bitmesi gerekirken, 1974 yılında bitiriliyor.

Bunlar gibi onlarca proje daha gününden çok sonra faaliyete geçiyor.

Bu gecikmeler proje maliyetlerini artırmış, yapımı yapan inşaat şirketleri daha fazla kâr elde etmişlerdir. Bunun yanında kullanılan malzemelerin düşük kaliteli olduğundan kuşku yoktur. Bu da "gözle görünmeyen" millete zarar, şirketlere kâr getiren yapıcılık uygulamalarıdır. Bu inşaat yapımız da 1957'de iki mühendis tarafından kurulan bir kuruluşa (ENKA) evrensel finans kapitalliğe sıçratmış, Türkiye'nin ilk beş büyük holdinglelerinden birisi olmuştur.

SONUÇ

Önümüzdeki yıllar, "yeni holdingler" türetecek sanayi dalı kalmamıştır.

Otomotiv ve Metal sanayiinde KOÇ HOLDİNG,
Plastik, lastik, tekstil sanayiinde SABANCI HOLDİNG,
İnşaat sektöründe ENKA HOLDİNG,
Kimya sanayiinde ECZACIBAŞI,
Armatörlükte CERRAHOĞLU,

Enternasyonal bağlarını kurarak, 50 milyon insanın etini, kemiğini, kanını emmişlerdir.

İş kazalarında, trafik kazalarında canından olanların, "kör kurşunlara" hedef olup ölenlerimizin, yaralı kalanlarımızın katilleri işte bu FİNANS KAPİTAL şebekesidir.

1950-1969 yılları içinde toplam trafik kazalarında 30.000 kişi hayatını kaybetmiş, 160.771 kişi de yaralanmıştır. Bu yıllardan sonra ise, ortalama 6-8 bini bulmaktadır, trafik kazalarında can verenler. Böylece kurban sayısı YÜZBİN'i geçmektedir.

İstatistiklere geçirilmeyenleri de hesap edersek, iş kazalarında da yüzbinlerce insan "hoyrat kapitalizm"in acımasız dış-lileri arasında yok olmuşlardır.

Evsiz, susuz, katıksız, işsiz milyonlarca insanımız bu sorun-lar içinde "ruh'i denge"lerini kaybedip, yarı deli olarak aramız-da dolaşmaktadırlar.

Suçlu; bu finans-kapital çetesidir.

Kurdukları sanayiye bakalım: OTOMOTİV SANAYİ'ni ele ala-lım; 1.5 milyon benzinli ve mazotlu araç (1981 sayımı) çalışmak-tadır. En az bir aracın 1981 fiyatlarına göre ortalama 5 bin TL'yi günde yaktığını düşünürsek günlük tutar; 8 milyar TL'sını bulmaktadır. Yıllık ise, 2 trilyon 920 milyar lirayı bulmaktadır. (Bunun ne kadarı zorunlu tüketimdir? İsraf edilen benzin-mazot değeriyle milyonlarca insan beslenebilirdi.) Araçların ortalama değerinin 2 konut değerine eşit olduğu düşünülürse, ihtiyaç fazlası araçlar yerine kaç bin adet konut yapılabilirdi ?..

Plastik sanayini ele alalım: İşverenlere ucuz maliyetle "seri üretim" yaptırıp kâr getirebilir. Ancak, bu üretimi gerçekleştiren sınıfın sağlığı ne olacak? Ya bu ürünleri mutfak, giyim, vb. gibi ihtiyaçlarında kullananlar?

Elbette, bu kadar sağlığa zararlı sanayileri kurdukça hasta toplum olacağız. Saat beşlerde hastane kapılarında "nöbet tu-tarak" muayene olacağız. Bu da kimya sanayinin gelişmesini getirecektir.

Kimya sanayini ele alalım; hangi bilinçli, namuslu, toplum ahlakını taşıyan doktor reçete yazarken yazdığına inanıyor? Binlerce kimya işçisi ilaçlar daha imal edilirken kendini zehirle-miyor mu?

20. yüzyıl insanlığının baş belası petrol ve oluşturduğu sa-nayi dallarını tasfiye etmek; 21. yüzyıl insanlığının başlıca göre-

vi olmalıdır. Bunu unutmadan "Türkiye'de sanayinin reorganizasyonu"nda enerji sorunu nasıl çözülebilir konusuna geçebiliriz.

"SANAYİNİN REORGANİZASYONU" NDA ENERJİ POLİTİKAMIZ

Hemen belirtelim, "Sanayinin Reorganizasyonu" şu anki egemen zümrelerin yapabileceği bir iş değildir. Bu "ölü gözünden yaş ummak"tan da öte, kendimizi aldatmak olur. Her şeyden önce bu "eşyanın tabiatına aykırıdır.

Yerli-yabancı finans kapital ve yedeklerine "BAŞLICA KESİN VURUŞU" gerçekleştirdikten (devrimci iktidardan) sonra, enerji politikamızın ana hatları şöyle gerçekleşebilir:

Enerji potansiyelimizin 1980'li yıllarda tespit edilen;

Hidrolik enerji	: 70 milyar kWh,
Petrol	: 50 milyon ton,
Taşkömürü	: 1056 milyon ton,
Linyit	: 5300 milyon ton,
Uranyum	: 4000 ton

(ortalama) olduğu bilinmektedir.

Buna göre iki ana hedefi unutmadan;

- 1- Enerji yakmadan enerji elde etmek.
- 2- Sonsuz ve bitmeyen kaynaklara yönelik enerji üretimine yığınak yapmak.

Bunun için öncelikle;

A- Petrol tüketimini azami hattına kadar azaltmak.

B- Yeni termik santraller kurmamak gerekiyor.

A- Petrol Tüketimini Azaltmak:

Sanayide: a) Hammaddesi petrole dayalı sanayi mamüllerinin (zorunlu ihtiyaç maddeleri hariç) üretimini yasaklamak.

(Özellikle kullanımında insan sağlığına zararlı olanlar).

b) Fuel oli ile çalışan santralleri iptal etmek.

Ulaşım ve Taşımacılıkta: a) Karayolu taşımacılığını giderek toplum hayatından azaltmak, b) Şehirlerarası taşımacılığı demiryoluna kaydırmak, c) Özellikle büyük kentlerde "toplu taşımacılığı" gerçekleştirmek, d) Giderek özel araba israfını sınırlamak.

Yakıt ve Isınmada: Fuel oil ile çalışan kalorifer tesislerini (müzelerle demiyelim) haddehanelere göndermek. Yine gaz sobaları gibi tehlikeli ve pahalı araçları kullandırmamak. b) Her eve hazır "bomba" gibi yerleşmiş tüp ocaklarını gereksiz hale getirmek. (Pipeline sistemi ve giderek kollektif yemek evleri gereksiz hale getirecektir.)

B- ELEKTRİK SANTRALLARI: Fuel oil ile çalışan santralleri iptal ederken, linyit ve diğer kömürle çalışan santrallerin faaliyetine devam edilebilir, ancak bu hazır enerjileri yakmamak gerekebilir. Bunların yerine nükleer santraller kurmak gerekebilir. Hidrolik potansiyelimizin henüz (1985 yılında) 1/5'ni kullanıyoruz. (14 milyar kwh 1985 yılında) Bu kaynağı "son damlasına" kadar kullanmak gerekir.

Nükleer enerji bile başlıca yığınak yapılacak enerji türü değildir. Özellikle nükleer patlama riskleri sıfırlanmış ve çevre politikasına uyumlu nükleer santraller kurmak gerekiyor. Yığınak yapılacak bio-gaz ve güneş enerjisidir.

Bio-gaz tesisleri: Bitki, hayvan ve toplum artıklarından elde edilen metan gazı-elektirik enerjisine dönüştürülebiliyor. Gelecekte toplum biçimlerinin vazgeçemeyeceği enerji türüdür. Tarım ve hayvancılık kırsal bölgelerde yerine oturdukça (özellikle kollektif çiftçilik aşamasında) üretim artışı "patlama"lar yapacaktır. Bunların artık maddeleriyle üretilen elektirik enerjisi ihti-

yacının çoğunu karşılayacaktır. Kaynağı her zaman bulunabilecek bu sonsuz enerji biçimi aynı zaman da tarım ile sanayinin arasındaki uçurumları kapatacak, köy ile şehir ilişkisinin yok edilmesinde başlıca teknik rol oynayacaktır.

Güneş enerjisi: Bio-gaz tesisleri yanında güneş enerjisini "toplum emrine" sokmak, çağımızın en akılcı ve sağlıklı enerji uygulamasıdır.

Suların ısıtılması-soğutulması, havanın ısıtılması soğutulması, güneş enerjisinden elektrik üretimi faydalanma alanlarıdır. Güneş ocakları, güneş fırınları, güneş santralleri, güneş kollektörleri ise bu faydalanmayı sağlayan aygıtlardır. Bu muazzam faydalı buluşlara kapitalizm el attığı için, şimdilik 'pahalı yatırım' diye yedeklerinde bekletiyorlar.. Yalan!

Güneş enerjisi de bio-gaz tesisleri gibi (bırakalım Demokratik- Azami Programımızı) "Sınıfsız-kaynaşmış toplum" biçimine insanlığı ulaştıracak teknik temellerdir.

Ülkemiz, güneş enerjisinden yararlanan kuşakta olduğu için, mekan şartları göz önünde tutularak yığınak yapılacak enerji türüdür.

Buna 'pahalı yatırım' diye karşı çıkıp, şimdiden gözümüze kül serpeceklerdir.

10-20-30-50 milyon insanın, giderek 1-3-5 milyar insanın "işgücü" Coğrafya, teknik üretici güçleriyle üretim potasında buluştuğu zaman; 'pahalı yatırım' diye bir uydurma engel tanır mı?

Ağustos-1985 / İstanbul

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980 SONRASI DÖNEMİN ENERJİ DURUMU

1980 sonrası dönemin enerji politikasında üç önemli yöne-
 liş geliştirilir. **Birincisi:** Kürt coğrafyasını son damlasına kadar
 sömürmeyi hedefleyen GAP, **ikincisi:** Çevreyi hoyratça tahrip
 eden santraller, **üçüncüsü:** Özelleştirme politikasıyla tekелci
 kapitalizme altın tepsiler sunmayı hedefleyen "Özalizmin"
 özalciliğı. 12 Eylül 1980 sonrası bütün dizginler tekелci kapitaliz-
 me geçmesine rağmen, (muhalafet vs.) sanayileşmede nasıl
 yaya kalındığını aşağıdaki tablolar gösteriyor. [Nüfus oranının
 artışına ve genç işgücünün artışına paralel sanayileşme artışı
 yoktur]

SEKTÖRLERİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYLARI

YILLAR	Tarım	Sanayi	Hizmetler	GSYİH
1983	19.6	28.6	51.8	100.0
1984	19.6	29.4	51.0	100.0
1985	18.8	31.6	49.6	100.0
1986	18.5	31.9	49.6	100.0
1987	18.0	31.8	50.2	100.0
1988	18.0	32.6	50.1	100.0
1989	16.8	32.5	50.7	100.0

GENEL ENERJİ TÜKETİMİ İLE GSYİH ETKİLEŞİMİ

YILLAR	Tüketim Artışı	GSYİH Artışı	Enerji tüketimi
	%	%	GSYİH
	1970-1989	5.4	5.0
1.08	1970-75	7.9	7.7
1.03	1975-80	3.5	2.6
1.34	1980-85	4.0	4.6
0.87	1985-89	6.4	5.2
1.23			

GAP'IN ENERJİ ÜRETKENLİĞİ

Ziraat Bankası -TÜBİTAK ve Ziraat Fakültesi'nin 18-21 Kasım 1985 tarihlerinde düzenlediği Güneydoğu Anadolu Projesi Tarımsal Kalkınma Sempozyumu'nda sömürgeci amaç şöyle dile getirilir:

"O bakımdan GAP sulama alanlarında bilime dayalı sanayi destekli MODERN TARIM SİSTEMİ'nin gerçekleştirilmesi durumunda üretim değerinin günümüzdekinin (projesiz koşul) göre ilk aşamada 15-20 kat, son aşamada ise 50-60 kat artırılmasını mümkün gördüğümüzü burada vurgulamak isteriz.

Projenin gerçekleştirilmesi durumunda yeraltı sularından yapılanlar dahil yaklaşık 1,8 milyon hektar arazinin sulanması ve proje içi pompaj gereksinimi düşüldükten sonra 22 milyar kwh/ yıl enerji üretimi öngörülmüştür. Sulanacak alan Cumhuriyet döneminden günümüze kadar geliştirilen kamu sulamalarından 300 hektar fazladır. Üretilecek enerji ise , Türkiye'nin 1981 yılındaki toplam enerji üretimine denktir.

Projenin tüm fiziksel tesislerinin bitirilmesi için öngörülen süre 30 yıl yatırım masrafı bugünkü değeri ile Türkiye'nin 1986 yılı bütçesine (7 trilyon) denk olup bu değer in %60'ı sulama, %40'ı ise enerji tesislerine dönüktür."

24 Ocak 1980 kararlarından sonra "ÖZELLEŞTİRME" ekonomi-politika-ideolojisi gündeme ve uygulamaya getirilmişken Güneydoğu Anadolu Projesi'nde hükümet-devlet kurumları yığınak yaparlar.

DPT, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, TÜBİTAK, DSI, Dev-

İçişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Tarım-Orman Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Maliye ve Gümrük Bakanlığı proje sahipleridir. Daha sonraki yıllar bu bakanlık isimleri ayrılmalarda , 8 bakanlık 5 devlet kuruluşu GAP proje maliyetini ancak karşılayabilirler.

22 milyar kwh enerji üretimi öngörülen GAP'ın enerji üretim birimleri:

- * Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali 8 ünite her biri 300 MW. Toplam 2400 mw. Yıllık enerji üretimi 9 milyar 805 milyon kwh.
- * Karakaya Barajı :6 ünite her biri 300 MW. Toplam kurulu güç 1800 MW. Yıllık enerji üretimi 7 milyar 354 milyon kwh'tır.
- * Birecik Barajı ve HES
Kurulu güç 672 MW.
Yıllık enerji üretimi 2 milyar 518 kwh.
- * Ilisu Barajı ve HES Kurulu gücü 1200 MW
Yıllık enerji üretimi 3 milyar 830 milyon kwh.
- * Şanlıurfa Hidroelektrik Santrali
50 MW kurulu gücünde 124 milyon kwh. Yıllık enerji üretimi
- * Kargamış Barajı ve HES
180 MW kurulu güç. Yıllık enerji üretimi 652 milyon kwh
- * Kralkızı Barajı ve Hidroelektrik Santrali
Yıllık enerji üretimi 142 milyon kwh.
- * Dicle Barajı ve Hidroelektrik Santrali
Yılda 298 milyon kwh.
- * Cizre Barajı ve HES

240 MW kurulu güç. 1 milyar 280 milyon kwh. Yıllık enerji üretimi.

* Dipni Barajı ve HES

81 MW kurulu gücünde 265 milyon kwh yıllık enerji üretimi.

* Hezil Barajı

Yıllık enerji üretimi 678 milyon kwh

* Garzan Barajı ve HES

90 MW kurulu güç. 315 GWH yıllık enerji üretimi.

* Silvan Barajı ve HES

300 MW kurulu güç. 1500 GWH Yıllık enerji üretimi.

* Batman Barajı ve HES

130 MW, 459 GWH.

* Adıyaman Barajı ve HES 130 MW, kurulu güç, 459 GWH yıllık enerji üretimi.

* DERİK HES

9 MW kurulu güç. 21 GWH yıllık üretim.

* Suruç Baziki Barajı

43.5 MW kurulu güç. 106.7 GWH yıllık enerji üretimi.

Bu barajlar ve Hidroelektrik Santralleri içinde en büyük işletme olan Atatürk Barajı'nın 1991 kışında üretime geçtiği ve rekor düzeyde üretim gerçekleştirdiği görülür. Atatürk ve Hidroelektrik Santral İşletme Müdürü Osman Zeki Türker açıklıyor.

"Atatürk Barajı'nın işletmeye açıldığı tarihten bugüne kadar geçen yaklaşık 26 aylık süre zarfında hidroelektrik santralardan üretilip satılan enerjiden 40 trilyon lira gelir sağlandı. 1993 yılının son iki ayında elde edilen gelir ise 1 trilyon 800 milyar lirayı buldu. Belirtilen süre içinde 8 milyar 203 milyon 330 bin kilovat saat enerji üretimi

gerçekleştirildi. Oysa barajın kendisi 50 trilyon liraya malolmuştu. Atatürk barajı asıl gelir patlamasını GAP'ın tamamlamasıyla ortaya çıkaracaktır." (7.3.'94 Hürriyet)

Üretim ve gelir yönünden bu denli üretim coğrafyası olan Kürt coğrafyasının üzerinde yaşayan Kürt halkının bazı sosyo-ekonomik yapısını anlamaya çalışalım.

GAP HALKININ GELİR - TÜKETİM YOKSULLUĞU

Elektrik üretimi, ham petrol, linyit, tarımsal üretim bakımından genel Türkiye GSYİH'e çok yüksek üretici güç sunan GAP bölgesinde yaşayan Kürt halkı tüketim ve gelir yoksulluğu ile sosyal yaşamını sürdürmektedir. Bölgedeki konutların %65,09'u taş, %22.60'ı kerpiç %6.06'sı biriket ve %1.47'i tuğladan yapılmıştır. Konutların %81.78'i tek katlıdır, iki katlı konut %17.41, üç katlı %0.81.... Köydeki konutların %90-95'inin damları topraktır.

Konutların %43.43'ü 2 odalı, %25.60'ı bir odalı, 3 ve daha fazla odalı %30.97. Bölgede ortalama oda başına 3 kişi düşmektedir. Konutların %35.59'unda radyo, %4.2'sinde TV, %5.4'ünde buzdolabı, %1.82'sinde yayık, %0.73'ünde fırın ve %0.2'sinde çamaşır makinası bulunmaktadır. Bölgedeki köylerin %73.96'sında içme suyu, %16.33'ünde elektrik bulunmaktadır. Konutların %59.1'i odun, %38.61 tezek, %1.87 kömür ile ısıtılmaktadır.

Okul binası olmayan köy oranı %16.89, erkeklerin %38.63'ü, kadınların %75.5'i okur yazar değildir. Yöredeki ailelerin %66.64'ü yemeklerini ocak'ta, %5.5'i tandırda, %0.88'i

saç üzerinde pişirmektedir. Tüpgaz kullanımı %22, gaz ocağı kullanan aile oranı %4.97'dir.

Nüfusa göre sanayileşmenin Türk bölgelerine göre oranla %1 oranını tutturamadığı GAP bölgesinde tarımsal üretimde de toprak dağılımının GAP bölgesindeki durumu:

İşletme Grubu	Aile Sayısı	İşletmelerin Kap, Alan (Hektar)	İşletme Dağılımı %	İşletme Alan Dağılımı
1-5	141.903	199675	61.4	10.5
5-20	74843	756291	32.4	40.0
20-50	12211	395559	3.3	20.9
50-100	603	66880	0.3	3.5
500-100	1389	473787	0.6	25.1
TOPLAM	230949	1891592	100.0	100.0

1980 SONRASI ENERJİ ÜRETİM-TÜKETİM GÖSTERGELERİ

1980 sonrası enerji üretim-tüketim durumunu yorumlayabilmek için öncelikle üretim-tüketim tablosuna bakalım:

BİRİNCİ ENERJİ ÜRETİMİ

	1980	1985	1989
Taşkömürü (BİN TON)	3598	3605	3085
Linyit (BİN TON)	14469	35869	48620
Asfaltit (BİN TON)	558	523	408
Petrol (BİN TON)	2330	2110	2876
Oduun (BİN TON)	15765	17368	17815
Hay, Bitki Art.(BİN TON)	12389	11039	11217
Doğalgaz (milyon m ³)	23	68	174
Güneş (B.tep)	-	-	21
Hidrolik (GWh)	11348	12045	17940
Jeotermal (GWh)	-	6	63

BİRİNCİ ENERJİ TÜKETİMİ

	1980	1985	1989
Taşkömürü (BİN TON)	4630	6189	6838
Linyit (BİN TON)	15243	34767	47040
Asfaltit (BİN TON)	558	523	395
Petrol (BİN TON)	15309	17269	21280
Odun (BİN TON)	15765	17368	17815
Hay, Bitki Art. (BİN TON)	12839	11039	11217
Doğalgaz (milyon m ³)	23	69	3162
Güneş (B.tep)	-	-	21
Elektrik ithali (Gwh)	1341	2124	559
Hidrolik (GWh)	1341	2124	559
Jeotermal (GWh)		6	63

Birinci enerji türleri içinde taşkömürü üretimi 1960-1989 yılları arasında ortalama 3-5 milyon ton istikrarlı üretimini sürdürmektedir. Ancak son yıllarda düşüş görülmektedir. Linyit üretimi 1960'da 2.448.000 ton iken, 1989'da 48.620.000 tona fırlamıştır. Termik santrallerinin (Elbistan vs.) linyit ile çalıştırılması bu yükselişe yol açmaktadır. Petrol üretimi 1965-1970-1974 yıllarının altında gerçekleştirilmektedir. 1974 yılında 3.304.000 ton ham petrol üretilmiş iken, 1989'da bu rakam 2.876.000 ton civarındadır. Odun üretimi 4-5 yılda ilerleme kaydetmektedir. 1970'de 6.962.000 ton, 1974'te 6.942.000 ton, 1980'de 15.765.000 ton, 1985'de 17.368.000 ton odun üretimi; Türkiye'de üretime katkı yapmıştır. Türkiye'de kapitalizme geçiş kırlarda ya da köylerde oldukça yüksek tempoda gelişmesine rağmen ve şehirleşme oranı yüksek göstergeleri vurmasına rağmen hayvan ve bitki artıkları üretimi varlığını korumaktadır. 1960'da 13.498.000 ton olan hayvan ve bitki artıkları üretimi

1980'de 12.389.000 , 1989'da 11.217.000 ton olarak varlığını sürdürmektedir.

1980 öncesi Asfaltit , Doğalgaz, Jeotermal , Güneş enerjisi istatistik verilerde görülmemektedir. Hidrolik enerji üretiminde ;linyit üretimi gibi sürekli artış görülmektedir. 1960'da 1001 (Gwh) olan elektrik üretimi 1965'de 2179 (Gwh), 1970'de 3033 (Gwh), 1974'de 3365, 1980'de 11348 (Gwh), 1985'de 12045 (Gwh), 1989'da 17940 (Gwh), olarak sürekli bir gelişim göstermiştir.Bu üretim göstergelerinden sonra tüketim oranlarına geçebiliriz.

Taşkömürü tüketimi 1980'de 1.032.000 ton , 1985'de 2.584.000 ton , 1989'da 3.753.000 ton açık vermiş iken , hala siyasi iktidarlar Zonguldak havalisi kömür ocaklarını kapatmak suçunu işlemektedir. Ne büyük uyduluk!...Ne büyük yabancı ülkeler piyonluğu...

Linyit tüketimi 1960'da 262.000 ton açık vermiş, 1965'de üretim-tüketimi tam karşılamış, 1970'te 175.000 ton üretim fazlalığı baş göstermiş, 1974'te üretim-tüketimi yine dengelemiştir. 1980'de 774.000 ton tüketim fazlalığı olmuş, 1985'te 1.102.000 ton, 1989'da 1.580 ton üretim fazlalığı linyitte gerçekleşmiştir. Asfaltit üretim-tüketimi 1980 ve 1985'de birbirini sıfırlamış, 1989'da 13.000 ton asfaltit üretimi fazla gelmiştir. Petrol tüketimi bir çok sorunumuz gibi faciadır. 1980'de 12.679.000 ton açık , 1985'de 15.159.000 ton açık, 1989'da 18.404.000 ton açık. Türkiye ekonomisinin canını okuyan faktörlerden birisi olarak çözüm bekleyen bir sorun olarak kendisini dayatmaktadır. Ulusal petrol üretiminin artışı ve petrol tüketim kısıtlaması kısmi çözüm olarak önerilebilir. Doğal gaz

üretimin ve tüketimi 1980-1985'te birbirini karşılamış, 1989'da 2 988 000 metreküp tüketim ithal ile ancak karşılanmıştır. Hidroelektrik tüketimi üretildiğini bitirdiği gibi 1980'de 1341(Gwh), 1985'de 2124 (Gwh), 1989'da 559(Gwh) elektrik enerjisi ithal edilmiştir.

Jeotermal enerji 1985'de gündeme girmiş, 1989'da üretilen 63 (Gwh) enerji tüketilmiştir. Güneş enerjisi 1989'da tüketime geçmiş, 21(B tep) olan yekün üretim tüketilmiştir. Odun, bitki ve Hayvan artıkları enerjisi üretildiği kadar tüketilerek dengesini korumuştur. Enerji tüketiminin sektörlere göre dağılımı ise:

SEKTÖREL ENERJİ TÜKETİMİ

	1970	%	1975	%	1980	%	1985	%	1989	%
Konut	8633	51	11044	47	12789	47	14542	45	15919	41
Sanayi	4122	25	6285	27	7939	29	9443	29	12892	33
Ulaştırma	3208	19	5148	22	5228	19	6195	19	7691	20
Tarım	510	13	695	3	963	4	1506	5	1840	5
Enerji	344	2	517	2	529	2	812	2	818	2
NET 1/	16818	100	23689	100	27448	100	32498	100	39159	100
Çevrim	2448	13	4504	16	6025	18	8319	20	13147	25
Tesis										
BET /2	19266	100	28192	100	33475	100	40817	100	52306	100

olarak gerçekleşmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi enerji tüketiminde birinci sırayı bütün yıllar konut sektörü almış, ikinci sırayı sanayi, üçüncü sırayı ulaştırma sektörü almıştır. Ancak 1970 sonrası konut enerji tüketiminde düşüş, sanayi sektöründe yükseliş görülmektedir.

Ulaştırma sektörü 20 yıldır oranını korumuştur.

Enerji tüketiminin ithalat oranları yıllara göre şöyledir:

ENERJİ KAYNAKLARI İTHALATI (NET)

YILLAR	Taşkömürü	Petrol	Doğalgaz	Elektrik	Toplam
(Bin TEB)	(Bin ton)	(Bin ton)	(milyon m3)		(gWh)
1950	-	4310	-	-	4398
1975	201	10012	-	96	10643
1980	943	13427	-	1341	14730
1985	2701	15048	-	2142	17636
1989	3624	18256	2998	559	24944

Türkiye'nin petrol politikasındaki "yabancı şirket uyduluğu" ithalatındaki yükselişi beraberinde getirmektedir. Petrol tüketiminden hiç bir plan ve taktiğin uygulanmaması tüketim artışını talepleştiriyor. Petrol üretimindeki yetersizlik ithalatı zorunlu kılıyor. Tüketimin yerli kaynaklarla karşılanma oranı ve üretim - tüketim dengesizliğinin yıllara göre durumu:

ENERJİ - ÜRETİM GELİŞİMİ (BİN TEB)

YILLAR	Üretim	Artış %	Tüketim	Artış %	Tüketimin Yerli kaynak.karş. o r%
1950	6430	4.0	6922	4.9	93
1960	9540	4.6	11208	5.6	85
1970	14909	2.3	19206	5.7	77
1980	18557	4.4	33473	4.0	56
1985	23355	4.4	40817	6.4	57
1989	27772	3.8	52306	5.3	53

1990'lı yıllara bu göstergelerle ulaşan enerji durumu 1990'lı yıllarda aynı gelişim ve çarpıklıkları sürdürmüştür.

BİRİNCİ ENERJİ ÜRETİM VE TÜKETİMİ

(Bin ton eşdeğer petrol)

ÜRETİM	1990	1991	1992
Taşkömürü	2080	1827	1919
Linyit	9524	9117	9800
Astaltit	119	60	198
Doğalgaz	193	185	150
Petrol	3902	4674	4949
Hidrolik	1991	1950	2112
Odun	5361	5391	5421
Hayvan ve bitki artıkları	2548	2530	2512
Jeotermal	69	70	55
Diğer	25	28	48
TOPLAM	25812	25832	27214

TÜKETİM	1990	1991	1992
Taşkömürü	6150	6501	6477
Linyit	9675	10572	9850
Astaltit	123	60	198
Doğalgaz	3110	3827	4042
Petrol	23881	23297	24656
Hidrolik	1991	1950	2112
Odun	5361	5391	5421
Hayvan ve bitki artıkları	2548	2530	2512
Jeotermal	69	70	55
Diğer	25	28	48
TOPLAM	53302	54491	55356

1990 yılında 27.490.000 ton, 1991 yılında 28.659.000 ton
1992 yılında 28.140.000 ton enerji tüketim fazlalığı bu yıllarda

da ithalat için bir gereksinim olacaktır. Ve yerli kaynaklarla tüketimin karşılanma oranlarını iyice düşürecektir. Özellikle doğalgazın tüketim artışı ve petrolün yıllardır ithalatla karşılanması yerli kaynak düşüşüne hız verecektir. Zonguldak proletaryasının cezalandırılarak "ocak kapatma" uygulamalarında ithalat göstergesini arttıran bir neden olmuştur. 1990 yılında 4.050.000 ton, 1991 yılında 4.674.000 ton, 1992 yılında 4.552.000 ton Taşkömürü tüketiminin üretimden fazla oluşu bunun kanıtı olmaktadır.

ENERJİ ÜRETİMİNİN KAYNAKLARA GÖRE DAĞILIMI

Türkiye'de enerji politikasının izleri ve gelişimini yakalamanın bir başka boyutu: Yıllara göre enerji üretiminin kaynaklara göre dağılımını anlamaktır.

ENERJİ KAYNAKLARININ YILLARA GÖRE TOPLAM ÜRETİM İÇİNDEKİ PAYLARI (%)

Yıllar	1950	1960	1970	1980	1985	1989
Taşkömürü	26.5	23.4	18.7	11.6	9.4	7.1
Linyit	4.3	8.5	11.6	19.8	35.2	37.7
Astaltit	—	—	0.1	1.3	1.0	0.6
Doğalgaz	—	—	—	0.1	0.3	0.6
Petrol	0.3	4.1	24.9	13.0	13.0	10.9
Hidrolik	0.1	2.3	4.5	13.4	11.5	14.4
Jeotermal	—	—	—	—	—	0.1
Güneş	—	—	—	—	—	0.1
Odun	45.9	40.9	25.8	25.1	22.3	19.2
Hayvan ve						
Bitki Artıkları	22.5	20.8	14.3	15.7	10.9	9.3

1950'de Türkiye'de enerji üretiminde birinci sırayı %45.9 pay ile odun, ikinci sırayı %26.5 ile taşkömürü , üçüncü sırayı %22.5 ile hayvan ve bitki artıkları almaktadır. Ve üçünün toplamı %94.9'u bulmaktadır. 1960'da oranlar düşmesine rağmen ilk üç sıra bile bozulmaz. Birinci sırada yine %40.9 ile odun, ikinci sırada taşkömürü, üçüncü sırada %20.8 ile hayvan ve bitki artıkları gelmektedir. Bu yıl üçünün toplamı % 85'i bulmaktadır.

Türkiye tekelci sermayecilerini kendileri ve sözcüleri bilindiği gibi Demokrat Partisi ve "1946 Ruh'una" onca misyon yüklerler ve miraslarına sahip çıkmak için yalan-yanlış D.P. hakkında olumlu propaganda yaparlar. Oysa 10 yıl T.B.M.M.'de ezici çoğunluğu elde etmiş, Cumhurbaşkanlığını da ele geçirmiş Demokrat Partisi'nin enerji politikası herhangi bir teknolojik gelişim yaratamadığı gibi, üretimin kaynak sıralamasının ilk üçünde bile bir değişim yaratamamıştır.

1970 yılında petrol ile odun enerjisinin payları birbirine oldukça yaklaşmasına rağmen odun %25.8 ile birinci , petrol %14.9 ile ikinci, taşkömürü %18.7 ile üçüncü sıradadır. 27 Mayıs 1960 ve sonrasının getirdiği kısmi "demokrasi" ve yurtseverlik çiçeklenmesi bu gelişimin başlıca nedenidir. 1960'da %4.1 oranında olan petrol üretimi, 1970'de 24.9 gibi bir rekor sıçramaya geçmiştir. Adalet Partisi'nin yapısı ve misyonu bakımından D.P.'nin devamı olmasına rağmen, o yıllar ulusal ve halk psikolojisi 27 Mayıs'ın yeniliklerini benimsediğinden ve sahip çıktığından Adalet Partisi gerçek kimliği ile değil, ricat ederek ve ricattan doz doz çıkarak politikasını yapmıştır. Dolayısıyla A.P.'nin bu teknolojik gelişimde herhangi bir belirleyici

rolü olamaz. Nitekim bu gerçek 1980 verilerinden de anlaşılabilir. 1970 sonrası gerçek kimliği ile iktidar olmuş A.P.'nin ağırlıkta olduğu iktidarlarının sonucu petrolün üretim payı 1980'de %13.0'a düşmüştür. 1980'de birinci sırayı odun %25.1, ikinci sırayı %19.8 ile linyit, %15.7 ile hayvan ve bitki artıkları alır. 1985'de linyit %35.2 payla birinci, odun %22.3 ile ikinci, %13.0 pay ile petrol üçüncülüğü alır. 1989'da %37.7 linyit, %19.2 odun, %14.4 hidrolik enerji ilk üç sıralamada yerlerini alırlar. Genel enerji üretiminin kaynaklara göre paylarından sonra, elektrik üretiminin kaynaklara göre gelişimine geçebiliriz.

ELEKTRİK ÜRETİMİNİN KAYNAKLARA GÖRE YILLAR İÇİNDE GELİŞİMİ (MWh)

	1950	1960	1970	1980	1985	1989
Taşkömürü	2126	3483	3503	3233	2199	3316
Linyitli	595	2180	066	10691	28864	47358
Fuel-oil	502	1025	6559	10473	13957	15476
Motorin	665	1893	1915	5358	6273	5456
Jeotermal	—	—	—	—	150	150
Doğalgaz	—	—	—	—	1000	20328
Diğer	11	24	52			124
Top.Termik	3899	8605	15095	29879	52443	92084
Hidrolik	179	4119	7254	21308	38774	60973
Gen.Top.	4078	12724	22348	51187	91911	158057

1950'de termik santral elektrik üretimi hidrolikten 21 kat fazladır. 1960'da hidrolik 1950'ye göre %2200 artış göstererek Türkiye ekonomisinde önemli bir üretici kaynak olarak yerini alır. 1970'de 7254, 1980'de 21308, 1985'de 38774, 1989'da

60973 MWh elektrik üretimi ile hidrolik santraller gelişimini sağlar. Fuel-oil ve Motorin ile termik santral işletmelerinin 1960'dan sonra üretim kapasitelerini artırmaları talihsizliktir. 1950'de ikisinin üretim toplamı 1167 mw iken 1960'da 2918 MWh'a, 1970'de 7474 MWh'a, çıkar. 1980'de 15811 MWh olan toplam sıvı termik üretimi 1985'de 20230 MWh'a ulaşır. 1989'da bu 20932 MWh olarak gerçekleşir.

Linyit kaynaklı elektrik üretimi esas gelişimini 1970 yıllarından sonra sağlar. 1970'te 3066 MWh olan üretim, 1980'de 10691, 1985'te 28864, 1989'da 47358 MWh rakamını bulur. Son yıllarda elektrik üretiminin yaklaşık 1/3'ü linyit kaynaklı olarak üretilmektedir.

ENERJİ YATIRIMLARININ MADDİ BOYUTU

Enerji üretim ve tüketimlerinin gelişebilmesinin yatırımlara bağlı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yatırım durumunun yıllara göre maddi harcaması ve bunun diğer kamu yatırımları içindeki payı oldukça yüksektir.

(Milyon T.L.)

YILLAR	Toplam kamu yat.	Toplam enerji yat.	Enerjinin payı %
1970	144420	36115	25
1975	537850	130951	24
1976	752270	179435	24
1977	1077390	247683	23
1978	1349610	344843	26
1979	2376260	768311	32
1980	4824510	1633601	34
1981	7611780	2758468	36
1982	10055130	3371439	34
1983	13157610	4648240	37
1984	20218000	7201151	36
1985	3107700	12258810	39
1986	52994000	18596926	35
1987	75575000	25270192	33
1988	115103000	32964000	29
1989	170143000	53334475	31

Anılan bu enerji yatırımlarının işletme ve ürün gruplarına göre yıllar içindeki gelişimi ise aşağıdaki gibidir.

ENERJİ YATIRIMLARINDA İŞLETME PAYLARI

(Milyon T.L.)

YILLAR	TEK	EİEİ	META	TKİ
1970	11658	705	1061	2572
1975	41125	1246	6125	10724
1976	75589	1784	13186	13202
1977	94443	2569	18583	21424
1978	161119	3699	22367	25614
1979	390421	7173	43642	76195
1980	864687	12605	61200	127670
1981	1302520	18064	80036	352755
1982	1837170	16845	81955	330441
1983	2724291	24939	116598	52761
1984	3994301	30450	154380	635330
1985	6530180	39380	203270	1797770
1986	8398400	54980	261020	2390810
1987	13821650	81130	383170	1251600
1988	16887760	140500	547980	896000
1989	33126560	296840	1055870	431030

ENERJİ YATIRIMLARINDA İŞLETME PAYLARI

(Milyon TL.)

YILLAR	TDK	BAKANLIK	TTK	TÜPRAŞ	TPAO
1970	-	-	-	3230	7589
1975	-	-	-	1210	9919
1976	-	-	-	2350	15142
1977	-	-	-	5751	25984
1978	-	-	-	12212	41258
1979	-	-	-	44331	74741
1980	-	-	-	82970	217936
1981	-	-	-	75273	422221
1982	-	-	-	47862	464985
1983	-	90	-	11878	5778821

1984	39770	11610	65460	243830	424300
1985	87800	2980	57040	248000	495380
1986	99570	2880	92330	413690	868520
1987	102260	3100	150000	377600	1181988
1988	165420	1380	227667	301450	1989640
1989	269900	-	434566	513760	2787290

ENERJİ YATIRIMLARININ İŞLETME PAYLARI (Milyon T.L.)

YILLAR	BOTAŞ	Pİ	PO	DİTAŞ	DLH
1970	-	-	285	-	752
1975	40576	-	749	200	400
1976	33006	-	1350	-	950
1977	27590	-	1475	-	2250
1978	3694	-	1729	439	1750
1979	589	-	4009	1025	3950
1980	638	-	8763	4912	1300
1981	7999	-	11925	2682	1370
1982	16913	-	8814	2084	3630
1983	115330	-	16119	67	3485
1984	329300	-	10130	120	-
1985	319460	-	19600	630	4280
1986	2079310	70	32360	286	27260
1987	358960	100	4090	672	14710
1988	3611420	440	10600	332	15790
1989	2694990	2370	230510	1050	4100

ENERJİ YATIRIMLARINDA İŞLETME PAYLARI (Milyon TL.)

YILLAR	DSİ	TAEK	KÖY HİZ.	İLLER BANK.	TEM SAN
1970	5849	150	698	2272	-
1975	16123	312	-	7000	-
1976	23803	510	-	10500	-
1977	46254	-	200	14500	-
1978	69369	900	-	15000	-
1979	131332	1900	-	20000	-
1980	272072	2098	-	61570	-
1981	444010	2050	-	122580	-
1982	459069	1399	1000	146090	-
1983	700631	4882	7000	139860	-
1984	1118020	5610	9500	-	17290
1985	2543700	8760	11000	-	5150
1986	3963330	16640	10580	-	9020
1987	4520080	22000	10950	-	5360
1988	8592823	33720	10680	-	5150
1989	12461689	36150	5310	-	1590

Enerji yatırımlarında "aslan payını" TEK'in aldığı görülmektedir. Bu oranın yıllara göre pay bilançosu:

Yıl	Oran	Yıl	Oran	Yıl	Oran
1970 -	%32	1979 -	%50	1984 -	%55
1975 -	%31	1980 -	%53	1985 -	%53
1976 -	%41	1981 -	%47	1986 -	%45
1977 -	%38	1982 -	%54	1987 -	%55
1978 -	%46	1983 -	%59	1988 -	%51
1989 -	%62				

1970'de enerji yatırımlarının %32'ni alan TEK ,1989'da enerji yatırımının %62'ni alır. Buna rağmen TEK'in zarar bilançolarının ortaya çıkışı ayrı bir araştırmayı gerekli kılar. TEK'in sürekli üretim ve fiyat yük-selişleri de gerçekleştiğinden "zarar "ın oluşumu ilginçtir.

TÜRKİYE'NİN ENERJİ DURUMUNUN DÜNYADA YERİ

Son yıllarda özellikle 12 Eylül 1980 faşizminden sonra Türkiye'deki iktidar politikacıları dünya çapında lider ülkelerden birisi olma yolunda parolalar atmaktadırlar. " Japonya'ya yetişme " " Avrupa Liderliği ", "İslam dünyasının başına geçme " bölünükte ve fütursuzlukta sınırsızlığın başlıcalarıdır. Ekonomi temeli bakımından gerçekliğe uymayan bu sözler şüphesiz ki iç politika da halkın sömürge ve eziklik psikolojisini dağıtmak için uydurulmuş egemen sınıf yöntemidir.

Enerji yapısının ekonomik ve sosyal yaşamda önemi gözönüne getirilirse Türkiye'nin ulusal güç ve çapı" Türkiye'nin enerji açısından dünyadaki yeri " içinde ölçülebilir.

	1976		1983		1987	
	Miktar	Dünya sıralama	Miktar	Dünya sıralama	Miktar	Dünya sıralama
Ticaret Enerjisi Üretim (BTEP)	10610	47	12509	43	19619	38
Ticaret Enerjisi Tüketim (BTEP)	29914	34	29060	32		25
Fert baş en. tük. (KEP/Kişi)	584	87	615	87	782	81
Elk. sant Kurulu gücü(MW)	4350	38	9119	35	12943	31
Elk. en. Ür. IGwh)	18231	35	34213	33	44353	32
Fert baş. elk. tük. (Kwh/kişil)	455	103	625	99	848	93

Dünya ve bölge çapında " Lider Ülke " olmaya girişebilmesi için bir ulusun gerçekten ekonomik ve sosyal gelişim bakımından haketmesi gerekir. Türkiye'nin **"himmel'e muhtaç dede"**liğı enerji üretim - tüketiminde ortaya çıkmaktadır.

1974'da ticari enerji tüketimi bakımından diğerlerine oranla " en iyi " sıradadır. Ancak tüketim ithalatla karşılandığı için bu Türkiye'nin gelişmemişliğini gösterir. 1976'da ticari enerji tüketiminde 34'üncü olan Türkiye, ticari enerji üretiminde 47'inci sıradadır. Aynı yıl fert başına ticari enerji tüketiminde (kişi) 87'cidir. Elektrik santrallerinin kurulu gücünde 38. elektrik enerjisi üretiminde 35'inci, fert başına elektrik tüketiminde 130'uncudur. Bu oranlarla bile üretim ve paylaşım dengesinde uçurum vardır . Kişi başına düşen tüketim oranları sıralamasında geri kalmışlığımız, dünyada pek çok ülkeden ileridedir. 1987 yılına kadar tüm sıralamalarda düşüş olmamasına, hatta çıkış olmasına rağmen ticari enerji üretiminde 38'inciliğı, ticari enerji tüketiminde 34'üncülüğü, fert başına ticari enerji tüketiminde 81'inciliğı, elektrik santralleri kurulu gücünde 31'inciliğı, elektrik enerjisi üretiminde 32'inciliğı, fert başına elektrik tüketiminde 93'üncülüğü ancak yakalayabilmiştir.

Enerji rezervleri bakımından da dünya oranında Toryum dışında ciddi bir varlığımız yoktur. Türkiye kömür varlığı dünyada % 0.6'ı, doğal gaz ve petrol rezervi bakımından oranlara girmeyecek ihmal edilecek düzeydedir. Uranyum'da dünyada onbinde beş rezerv vardır. Hidrolik potansiyel bakımından dünyanın yüzde ikisi gibi bir yeterlilik vardır. Jeotermal alanın binde bir buçuğı Türkiye'dedir.

Teknolojinin çağımızda önemini ve gücünü bebekler

dahi öğrenmişken, teknik gelişmişlik paralelinde enerji üretim tesisleri kuruculuğu Türkiye'ye nasip olmamıştır. Tekniğin son sözü Türkiye'ye hiç bir zaman girmemişken, dönemin 50-100 yıl gerisindeki teknik, emperyalist ülkelerden alınmıştır. Örneğin son elli yılda elektrik üretiminde dünyanın ileri teknolojisi nükleer enerjiye onlarca ülke geçmişken, Türkiye hidrolik ve termik santralleri ancak kurabilmiştir. 1987 yılı itibariyle A.B.D.'nin elektrik enerjisi kurulu gücünde nükleer enerji 101604 MW (hidrolik 87192) iken, Kanada'da 11900, Meksika'da 7780, Arjantin'de 6591, Brezilya'da 40106, Kolombiya'da 4675, Peru'da 2150, Venezuelada 5500, Güney Kore' de 5716, Hindistan'da 1330, Japonya'da 28665, Batı Almanya'da 19650, Belçika'da 5500, Fransa'da 49400, İngiltere'de 7184, İspanya'da 6479, İsveç 9500, S.S.C.B. 34400, Çekoslovakya'da 3520, Bulgaristan 2260, İsviçre 2950, İtalya 1273, Macaristan 1643 MW güç ile elektrik üretimini nükleer enerji ile gerçekleştiriyorlar. Türkiye'de 1989 itibariyle inşa halinde 3 nükleer santral olup kurulu gücü 2910 MW olacaktır. Aynı yıl Fransa'da 62 ünite olup kurulu güç 65400 MW, Batı Almanya' da 25 ünite kurulu gücü 25000 MW olacaktır.

Güneş enerjisinde kurulu güç ve üretimde A.B.D.'de fotovoltaik kurulu güç 15000 kw, yıllık üretim 30000 mw, termoelektirkte 13400 kw, kurulu güç 38900 MW, yıllık üretim yapılır. İsrail, B. Almanya, Fransa, Gana, Japonya, Norveç, G. Afrika güneş enerjisine yönelen başlıca ülkelerdir.

Türkiye'nin 1-2-3-4-5'inci kalkınma planlarında güneş enerjisi değerlendirmesi, planı görülmez. Türkiye bu konuda da uyuyan güzeldir.

SONUÇ:

TÜRKİYE'DE ENERJİ POLİTİKASININ BAŞLICA ÇARPIKLIKLARI

1) Osmanlı İmparatorluğunun dolaysız ürünü olan Türkiye'nin enerji politikasının çarpıklığı Osmanlı'nın kesim düzenine geçişi ile başlar. Bu derebeyliğe geçiş teknik yaratıcılığa engel olduğu için, enerji teknolojisini yaratma gücünü kendinde bulamamıştır. Dirlik düzeni döneminin askeri gücünü derebey çıkarlarına dönüştüren Kanuni Süleyman sonrası Osmanlı Devleti ahtapot gibi Asya-Afrika-Avrupa kıtasına yayılmıştır. Bu yayılışta gücünü derebey askeri kurumlarına harcamak zorunda kalan Osmanlı kesim düzeninde geniş yeniden üretim ve teknik yaratıcılığın maddi-manevi zemini kalmamıştır.

2) Yabancı emperyalist şirketlerin görüş, yetki ve kontrolü ile oluşan enerji üretim dağıtımının başlangıcında dahi geç kalınmıştır. Osmanlının çöküş döneminin haleti ruhiyesinin son başlarından Sultan Abdülhamit'in elektrik üretiminden korkusu bu tekniğin İstanbul'a girişini geciktirmiştir. Uzun yıllar da Silah-tar Santrali ile yetinilmiştir. Bu üretim azlığı ve işletme tekeli elektrik fiyatlarının pahalı olmasını beraberinde getirmiştir.

3) Elektrik üretiminde hidrolik potansiyel değerlendirilmediği gibi, özellikle fuel-oil ile çalışan santraller Türkiye'nin petrol ithalatını yükseltmiştir. Türkiye'nin toplam petrol ithalatı 1961'de 344.000 ton, 1965'de 3.049.000 ton, 1970'de 3.845.000 ton, 1975'de 9.634.000 ton, 1980'de 10.490.000 ton, 1985'de 15.530.000 ton, 1988'de 21.673.000 ton'dur. Bu ithal petrolün

fuel oil santrallerinde yakılanı 1970'de 656.000 ton (% 17.6), 1975'de 1.499.000 ton (%15.5) 1980'de 1.559.000 (%15.1) , 1985'de 1.899.000 ton (%12.2) yekûnündedir.

4) Termik santrallerinin içinde özellikle Yatağan ve Gökova santralleri doğa harikasına karşı işletilen zehirli hançerdir. Yatağan Termik Santrali bugüne kadar çalıştığı 10 yıllık zaman içerisinde 200 bin hektarlık ormanlık alanı tahrip etmiştir. 600 bin çam ağacı yok edildiği gibi, 10 bin dönümlük kızıl çam ağacı çürümüştür. Günde 30-40 ton uçucu kül, 600 ton kü-kürtdioksit ve sülfürlü gazlar tarlaların ürününü zehirleyerek tahrip etmektedir. Yatağan köylülerinin devlet aleyhine açtıkları zarar-ziyan davalarını kazanmaları, bu davalardan 200 milyar lira tazminat kazanmaları, bu doğa öldürücülüğünün kabulü anlamına gelir.

Gökova Körfezi'nde kurulu Kemerköy termik santrali tam da 12 Eylül faşizmine yaraşır bir kuruculuktur. Türkiye bir taraftan turizmi "bacasız sanayi" görerek dünya çapında açılıma girer. Diğer yanda turizm alanının Muğla-Gökova-Yatağan merkezlerinin tabiat harikasını öldürmeye başlar.

5) Türkiye'nin beş yıllık kalkınma planlarının enerji politikaları da birbirleri ile çelişkilidir. I. II. III. IV. beş yıllık kalkınma planlarında yerli kaynakların kullanımı ve IV. planda özellikle elektrik enerjisi üretim kaynaklarının kamu eliyle işletilmesi üretim kaynaklarının kamu eliyle işletilmesi söylenirken, V. planda enerji hammaddelerinin üretiminde özel sektör ve yabancı sermaye girişimleri teşvik edilir. İthal kömüre dayalı santrallerin kurulması istenir. II. planda doğal gaz rezervleri-

nin araştırılması önerilir, V. planda doğal gaz ithali önerilir. II. planda (nükleer enerjiden bahsedilir, IV. planda nükleer enerjiye geçiş yoğunlaşması önerilir, V. planda nükleer enerjiden hiç bahsedilmez, VI. planda ancak uzun vadede nükleer enerjiye geçiş için çalışmalar yapılabilmesi önerilir.

6) Enerji kuruluşları içinde üretim-dağıtım ve ciro bakımından birinci olan TEK, zarar bakımından da KİT'ler içinde birinci sıradadır. 1989'da toplam kamu yatırımlarının %62'sini alan TEK (33 trilyon 126 milyar 560 milyon) 1993 yılında 5 trilyon 500 milyar zarar edebilmektedir.

7) Türkiye'nin enerji politikasının çarpıklığının tabiat ve topluma zararlarının göstergesi metropol kent merkezlerinden (İstanbul, İzmit, Bursa, Adana, İzmir vs.) ölçülebilir. Özellikle hava kirliliği, ulaşım ve trafik problemleri bu çarpıklığın sonucudur. 20 milyon insanın akciğer ve ruhsal problemleri son on yılda yüzbinden fazla trafik kazası ölümü bu problem yumağının başlıcalarıdır. Petrol şirketlerine kâr getireceğiz diye neredeyse toplum olarak kırılaacağız.

8) Türkiye'deki enerji üretim-tüketiminin bölgelere göre dağılımını yorumladığımızda Kürt insanının ve coğrafyasının sömürgeleştirildiği ortaya çıkmaktadır. Maraş-Elbistan linyit ocakları Türkiye'nin bilinen en büyük işletme rezervidir. Erzurum-Van linyitleri bir başka Kürt coğrafya cevheridir. Şırnak-Silopi asfaltit yatakları başlıca katı enerji bölgesidir. Siir-Adıyaman-Batman-Diyarbakır petrolü üretim ve rezerv bakımından Türkiye'nin tamamına yakın yekûn oluşturuyor. 1977 yılında yapılan bir değerlendirmeye göre Fırat-Dicle-Aras-Van

hidrolik santrallerinin kurulu güç toplamı 11.000 megawatt gücünde, üretilabilir elektrik 66.000 milyon kwh civarındadır. Bu tüm Türkiye'nin %36.62'si civarındadır. 1980'de ise Türkiye'nin toplam hidrolik üretimin %45.3'ü Fırat-Dicle-Aras-Van gölünde gerçekleşti. Oysa 1976'da Kürt illerin tükettiği elektrik 835.40 mwh, (%5.29) Kürtler dışındaki illerde tüketim 14957.40 mwh (% 94.61) gibi bir korkunç eşitsizlik taşıır.

Anılan bu olumsuz sonuçların nedeni şüphesiz ki, Türkiye'de sermaye birikimini elinde tutan tekelci sermaye-bezirganlar ve bunların güdümünde politika yapan Türkiye Cumhuriyeti yöneticileridir. Eğer bir tabiat ve toplum mahkemesi kurulabilse idi; gelmiş geçmiş tüm T.C. Cumhurbaşkanı-ları, Başbakanları, Bakanları, Milletvekilleri, Valileri, Müsteşar-ları toplum ve tabiat değerlerini öldürmekten yargılanır ceza alabilirlerdi. Ne yazık ki üretici güçlerin kendi özüne uygun düşünce ve davranış biçimlerini topyekün geliştirmeyişi birinci derece suçluları "başımız üstünde" taşımaya devam ettiriyor. Ettirecek de.. Taa ki ekonomik-politik ideolojik mücadelenin doğruluğu ezilen kitle ateşini topyekün kucaklayana dek.

Türkiye'nin enerji politikasının çarpıklığı da gösteriyor ki devrimci olmak coğrafya, tarih, ezilen kitle kolektivizmi ve teknik üretici güçlerine sonsuz bağlanmayı gerektiriyor. Üretici güçlere sonsuz bağlanmak determinizmi ve gerektirdiği mücadele biçimleri yükseldikçe üretici güçlerin özüne uygun mülkiyet ve yönetim biçimleri kurulacaktır. Doğal olarak bu çarpıklıklar da ancak düzelebilecektir.

EK: TÜRKİYE ENERJİ REZERVLERİ

KAYNAK: 5. ENERJİ KONGRESİ ENERJİ İSTATİSTİKLERİ

TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ REZERVİ
(1989 Yılı İtibariyle) (Bin Ton)

MÜESSELER	GÖRÜNÜR REZERV	MÜMKÜN REZERV	MUHTEMEL REZERV	HAZIR REZERV	TOPLAM REZERV
ARMUTÇUK	19.916	54.854	13.308	1.983	90.061
KOZLU	15.131	225.000	23.651	4.264	268.046
ÜZÜLMEZ	50.296	79.300	101.754	4.778	236.128
KARADON	30.151	344.571	94.104	5.163	473.989
AMASRA	30.290	61.962	194.725	225	287.202
TOPLAM TTK	145.784	765.687	427.542	16.413	1.355.426

TÜRKİYE LİNYİT VARLIĞI
(1989 Yılı İtibariyle)

Rezerv	(BİN TON)
Görünür	6.946.518
Muhtemel	689.199
Mümkün	114.632
Toplam	7.750.349
Belirlenmiş Kaynak	156.876
Potansiyel Kaynak	142.500
Genel Toplam	8.049.725
İşletilebilir rezerv	4.239.032

TÜRKİYE LİNYİT REZERVLERİ (BİN TON)
(1989 Yılı İtibariyle)

	GÖRÜNÜR	MUHTEMEL	MÜMKÜN	TOPLAM	İŞLETİL.
SAHA ADI	REZERV	REZERV	REZERV	REZERV	REZERV
Ankara-Beypazarı	391.479			391.479	236.000
Bolu Bölgesi	74.594	53.472	14.690	142.756	
Bursa Bölgesi	99.585	23.046	7.806	130.437	68.600
Çanakkale-Çan	86.887			86.887	73.700
Çankırı-Orta	123.165			123.165	108.329
Konya Bölgesi	241.421	96.371		337.792	169.527
Kütahya-Seyitömer	198.666				198.666
Kütahya-Tunçbilek	270.850	46.882		317.732	217.263
Kütahya-Gediz-Ayçatalı	145	12.300		11.500	23.945
Manisa-Soma	348.317	158.673	37.412	544.402	431.218
Manisa-Deniş	152.139			152.139	134.446
K. Maraş-Elbistan	3.357.340			3.357.340	2.115.000
Muğla-Ekizk.-Sekköy	174.660			174.660	114.154
Muğla-Hüsamilar	88.846			88.846	79.961
Muğla-Eskihisar	100.280			100.280	84.400
Muğla-Tınaz-Bağkaya	53.649			53.649	46.400
Muğya-Bayır-Turgut	179.063	60.000		239.063	
Muğla-Karacah.-Alak	109.657			109.657	69.106
Sivas-Kangal-					
Etyemez-Kalburçay	202.607			202.607	126.000
Diğer Sahalar	693.168	238.455	43.224	1.274.223	164.928
TOPLAM	6.946.518	689.199	114.632	8.049.725	4.239.032

BÖLGELER İTİBARIYLA TÜRKİYE LİNYİT REZERVLERİ (Milyon Ton)

[1989 Yılı itibariyle]

BÖLGELER	GÖRÜNÜR REZERV	MUHTEMEL REZERV	MÜMKÜN REZERV	TOPLAM REZERV	GENEL TOPLAM
MARMARA	519	180	8	707	831
İÇ ANADOLU	1.071	102	12	1.185	1.324
DOĞU ANADOLU	3.515	11	7	3.533	3.566
KARADENİZ	92	96	14	202	205
GÜNEYDOĞU ANA.	53			53	53
EGE	1.697	288	60	2.045	2.045
AKDENİZ		12	14	26	26
TOPLAM	6.947	689	115	7.751	8.050

NOT: Genel toplam değerine potansiyel dahil edilmmiştir.

KALORİ GRUPLARINA GÖRE TÜRKİYE LİNYİT VARLIĞI

[1989 Yılı itibariyle]

K.cal/kg	GÖRÜNÜR REZERV	MUHTEMEL REZERV	MÜMKÜN REZERV	TOPLAM REZERV	TOPLAM VARLIK
< 1000	123		123		266
1001-1500	4.076	94		4.170	4.170
1501-2000	868	98	10	976	976
2001-2500	674	140	32	846	932
2501-3000	1.113	231	34	1.378	1.435
3001-3500	40	36	3	79	92
3501-4000	4	14	10	28	28
4001-4500	12	20		32	32
4501 >	37	56	26	119	119
TOPLAM	6.947	689	115	7.751	8.050

NOT: Genel toplam değerine potansiyel dahil edilmmiştir.

TÜRKİYE ASFALTİT REZERVİ (BİN TON)

SAHA ADI	GÖRÜNÜR	MUHTEMEL	MÜMKÜN	İŞLETİLEBİLİR	TOPLAM
Mardin - Silopi - Harbol	17914	7851		7000	25765
Mardin - Üçkardeşler	9472	10881			20353
Şırnak - Milli	2000	29000	16000		6500
Şırnak - karatepe	500	2000	25000		5000
Şırnak - Şeridahli	579	3000	1000		4578
Şırnak - İspindoruk	300	1000	700		2000
Şırnak - Soğurluk	100	500	500		1100
Şırnak - Autkekurat	550	450			1000
Şırnak - Avganazya			1000		1000
Şırnak - Nivekara	7481	673		7000	8154
Hakkari - Uludere		400			400
TOPLAM	38895	29655	7300	14000	75850

TÜRKİYE HAMPETROL REZERVLERİ

SAHA ADI	GÖRÜNÜR	MUHTEMEL	TOPLAM
Ankara-Bey pazarı	327684		327684
Balıkesir - Burhaniye		15600	15600
Bolu-Göynük-Himmetoğlu	66151		66151
Bolu-Göynük		400000	400000
Bolu-Mengen		50000	50000
Kocaeli-Bahçeçik		42000	42000
Kütahya-Seyitömer	480000		480000
Niğde-Ulukışla		130000	130000
TOPLAM	873835	637600	1511435

TÜRKİYE HAMPETROL REZERVLERİ
(1989 Yılı İtibariyle) (Milyon Ton)

ŞİRKET	İSPATLANAN	ÜRETİLEN	KUMULATİF	KALAN ÜR
ADI	REZERV	REZERV	ÜRETİM	REZERV
TPAO	537.1	55.8	26.6	29.2
SHELL	159.1	35.9	30.6	5.3
MOBİL-DORCH	30.5	11.6	9.6	2 0
ERSAN PET.				
ALAAD.& ORT.	5.5	1.3	0.6	0.7
TOPLAM	732.2	104.6	67.4	37.2

TÜRKİYE DOĞALGAZ REZERVLERİ
(1989 Yılı İtibariyle) (Milyon m³)

SAHA	İSPATLAN	ÜRETİLEN	YAPILAN	KALAN ÜR
ADI	REZERV	REZERV	ÜRETİM	REZERV
HAMİTABAT	27749	12742	952	11790
KUMRULAR	82	65	18	47
UMURCA				
(OSMAN.FM)	566	453	2	451
ÇAMURLU	963	844	72	772
TOPLAM	29360	14104	1044	13060

TÜRKİYE URANYUM VE TORYUM REZERVLERİ

(1989 Yılı itibariyle)

(TON)

SAHA ADI	Görünür Muhtemel	Tenör (%)
Salihli-Köprübaşı	3040	0.045
Uşak-Güre-Fakılı	510	0.045
Aydın-Koçarlı-D.Tepe	1300	0.09
Aydın-Koçarlı-K.Çavdar	500	0.04
Yozgat-Sorgun-Temrez	2500	0.1
Ayvacık-Küçükkuyu	250	0.8
Giresun-Şebinkarahisar	300	0.04
Toplam Uranyum Rezervi	8400	
Toplam Toryum Rezervi	380.000	

TÜRKİYE HİDROLİK ENERJİ POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRME

DURUMU (1989 Yılı itibariyle)

Enerji

Durumu	Kurulu Güç (MW)	Enerji				
		(%)	Ortalama (Gwh)	(%)	Güvenilir (Gwh)	(%)
Çalışmakta olan HES	6597.3	19.26	24277	19.99	190.86	24.64
İnş. halinde olan HES	4645.1	13.56	15138	12.46	10851	14.01
Katı projesi olan HES	4193	12.24	13644	11.23	5740	11.28
Katı proj.yap. alan HES	563	1.64	1785	1.47	1233	1.59
İnş.devam eden makina proj. yap.mamış HES	50.6	0.15	183	0.15	95	0.12
Planlama rap. var. HES	4630	13.51	15931	13.03	9240	11.93
Planl. rap. yap. olan HES	3359	9.80	11001	9.06	5966	7.70
Master planı varolan veya yapılmakta olan HES	2176	6.35	7195	5.92	4218	5.45
Ön etüd veya istikşaf rap. varolan HES	8044	23.48	32420	26.69	18021	23.27
TOPLAM	34259		121474		77450	

TÜRKİYE HİDROLİK POTANSİYELİNİN HAVZALARA DAĞILIMI

(1989 Yılı İtibariyle)

Havza adı	Kurulu Güç (M3)	Enerji (ortalama) (gwh)	Güvenilir (gwh)
Susurluk	442	1786	1076
Kuzey Ege	16	40	26
Gediz	250	425	202
Büyük Menderes	218	849	170
Batı Akdeniz	839	3052	1237
Antalya	1070	3769	1633
Sakarya	1063	2332	1469
Batı Karadeniz	683	2316	1241
Yeşilirmak	1336	5016	3776
Kızılırmak	2224	6688	4228
Konya Kapalı	184	802	130
Doğu Akdeniz	1249	4637	5249
Seyhan	1853	6407	3029
As.	51	120	15
Ceyhan	1047	3651	2545
Fırat	9091	36915	29736
Doğ. Karadeniz	3552	11810	6093
Çoruh	1603	11210	6433
Aras	639	2515	1755
Van Gölü Kapalı	101	412	156
Dicle	4905	16777	10299
K. Menderes	48	143	62
TOPLAM POTANSİYEL	34259	121474	77450

JEOTERMAL ENERJİ POTANSİYELİ

Elektrik Enerjisi 45000 MW

Iş enerjisi 31100 MW

BÖLGELERE GÖRE GÜNEŞ ENERJİSİ POTANSİYELİ

BÖLGELER	Yıllık Ort. En.Ort. Güneşleme Süresi	
	Km/32/Ay	(saat/gün)
Güneydoğu anadolu	1460	6.2
Akdeniz	1433	8.7
Ege	1392	6.2
İç Anadolu	1302	7.5
Doğu Anadolu	1347	6.5
Marmara	1257	6.8
Karadeniz	1123	6.3

GÜNEŞ ENERJİSİ TOPLAM POTANSİYELİ

	Brüt	Teknik	
		Elektrik	Isı
Milyar(TEB)	68	8.8	26.4

Termal kullanımlarda sistem verilen %30, elektrik üretiminde sistem verisi % 10 alınarak Teknik Potansiyel hesaplanmıştır.

TÜRKİYE ORMAN POTANSİYELİ (1989 Yılı İtibariyle)

(1000m³)

İŞLETME ŞEKLİ	POTANSİYEL SERVET	YILLIK ORT. ARTIŞ
Koru-Normal	758732	20792
Baltalık-Normal	83009	4913
TOPLAM	841740	25603
Koru-Bozuk	54350	1344
Baltalık-Bozuk	34129	1115
TOPLAM	88479	2459
GENEL TOPLAM	930219	29064

BÖLGELERE GÖRE RÜZGAR POTANSİYELİ

	Yıllık Ort. Rüz. Hızı (m/sn.)	Yıllık Ort. Rüz. gücü yoğ. (W/2
Güneydoğu Anadolu	2.69	29.33
Akdeniz	2.45	21.36
Ege	2.65	23.47
İç Anadolu	2.46	20.14
Doğu Anadolu	2.12	13.19
Marmara	3.29	51.91
Karadeniz	2.73	21.31
Türkiye	2.5	24

1989 YILI SONU İTİBARIYLA AYRICALIKLI VE ÜRETİM ŞİRKETLERİ SANTRALLARI

SANTRALIN ADI	KURULU GÜC (MW)	ÜRETİM (GWh)	
		Ortalama	Güvenilir
TERMİK			
Mersin (Fuel Oil)	106	550	550
HİDROLİK			
Seyhan	60	350	109
Kadıncık I	70	345	190
Kadıncık II	56	320	200
Yüregir	6	21	19
Kepez (A+B)	32.4	200	130
Manavgat	48	220	40
TOPLAM	272.4	1456	668
AYRICALIKLI ŞİR. TOPL.	378.4	2006	1238
ÜRETİM ŞİRKETİ			
Hidrolik			
Aksu Çaköy	16	36	35

**1989 YILI SONU İTİBARIYLA İŞLETMEDEKİ
OTOPRODÜKTÖR SANTRALLARI**

SANTRALIN ADI	KURULU GÜC (MW)	ÜRETİM (GWh)	
		Ortalama	Güvenilir
FUEL OİL			
AZOT SANAYİ			
BAGFAŞ	10.8	54	54
İGSAŞ	8.8	44	44
Samsun (İzole)	8	-	-
TOPLAM	27.6	98	98
ÇİMENTO SANAYİ			
Gaziantep	7.5	37	37
TOPLAM	7.5	37	37
DEMİR-ÇELİK SANAYİ			
İsdemir	215	1075	1075
Erdemir	50	250	250
TOPLAM	265	1325	1325
Petkim	146	730	730
RAFİNERİLER			
OAR (Tüpraş)	24	120	120
İpraş	30	150	150
Aliağa	20	100	100
Mersin	9.4	47	47
TOPLAM	83.4	417	417
SEKA			
İzmit	18.4	92	92
Dalaman	26.2	130	130
Silifke	20	100	100
Balıkesir	9.3	46	46
Çaycuma	10	50	50
Giresun (Aksu)	8	40	40
Çay	8	40	40
TOPLAM	99.8	498	498

**1989 YILI GÜNÜ İTİBARI İLE İŞLETMEDEKİ TEK HİDROLİK
SANTRALLARI**

SANTRALIN ADI	KURULU GÜC (MW)	ÜRETİM (GWh)	
		Ortalama	Güvenilir
BARAJLI SANTRALLAR			
Almus	27	100	30
Altinkaya	700	1632	1236
Aslantaş	138	569	360
Demirköprü	69	190	78
Gökcekaya	278.4	562	460
H. Uğurlu	500	1217	20
Hirfanlı	129	400	178
Karakaya	1800	7364	6800
Keban	1330	6000	5820
Kemer	48	135	62
Kesikköprü	76	250	110
Oymapınar	540	1620	492
Sarıyer	160	400	328
S. Uğurlu	46	273	206
Köklüce	90	588	577
Kapulukaya	54	190	150
TOPLAM	5984.4	21480	17697
TABİİ GÖL SANTRALLARI			
Çıldır	15.4	30	26
Hazar I	20.1	128	16

Hazar II	10	64	8
Kovada I	8.3	35	19
Kovada II	512	220	121
Tortue	26.2	65	85
TOPLAM	131.2	562	275

AKARSU SANTRALLARI

Anamur	0.8	2	2
Akyazı	0.1	0.5	0.5
Ataköy	5.5	8	9
Botan	1.5	6	6
Bozöyük	0.6	0.5	0.5
Bozyazı	0.4	1	1
Bünyan	1.4	4	3
Ceyhan	3.6	12	10
Çağ-çağ	14.4	42	42
Dere	0.4	2	2
Denizli	1.2	10	10
Deine	3	15	15
Dinar	1.1	6	6
Doğankent A	32.8	314	62
Doğankent B	38		

1989 YILI SONU İTİBARIYLA İŞLETMEDEKİ TEK HİDROLİK SANTRALLARI

SANTRALIN ADI	KURULU GÜC (MW)	ÜRETİM (GWh)	
		Ortalama	Güvenilir
Durucasu	0.9	3	3
Engil	4.6	14	12
Erciş	0.8	2	2
Ergenek	1.1	0.3	0.3
Girlevik	3	15	13
Göksu	10.8	65	58
Haraklı	0.3	1.2	1.2
İkizdere	15.1	100	65
Kayaköy	3.9	12	8
Kernek	0.8	3	3
Kiti	2.8	6	4
Sızır	6.8	35	29
Silifke	0.4	2	2
Visera	1	3	2
Zernek	3.5	13	6
Cusaçay	0.4	0.5	-
M. Kemalpaşa	0.6	1.5	-
İznik (Dereköy)	0.3	0.5	-
Merkez	1.3	1.8	-
Beytülşebap	0.3	0.3	-
Uludere	0.9	0.9	-
Mut (Derinçay)	0.9	2.3	-
Akşehir	0.3	0.7	-
Bozkır	0.1	0.2	-
Malazgirt	1.2	2.4	-
Varto	0.1	0.2	-
Arpaçay	0.1	0.2	-
Dört Yol (Kuzuculu)	0.3	0.6	-

İnegöl (Cerrah)	0.3	1	-
Kars	03.	0.9	-
Turunçova (Finike)	0.6	1.3	-
Adilcevaz	0.2	0.4	-
Gülнар (Zeyne)	0.3	1.3	-
Çay	0.1	0.2	-
Ladik	0.1	0.2	-
Osmaniye (Karaçay)	0.4	0.8	-
Diğer Küçük Santraller	13.1		
TOPLAM	182.6	715.5	376.5
TEK HİDROLİK	6298.2	22757.5	18348.5
TEK TOPLAM	14237.2	69231	64822

1989 YILI SONU İTİBARIYLA İŞLETMEDEKİ SANTRALLAR

KURULUŞ	KURULU GÜÇ (MW)	ÜRETİM (GWh)	
		ORTALAMA	GÜVENİLİR
TEK			
Termik	7939.0	46473.5	46473.5
Hidrolik	6298.2	22757.5	18348.5
TOPLAM	14237.2	69231.0	64822.0

AYRICALIKLI ŞİRKETLER

Termik	106.0	550.0	550.0
Hidrolik	272.4	1456.0	688.0
TOPLAM	378.4	2006.0	1238.0

OTOPRODÜKTÖR SANTRALLARI

Termik	1163.4	4703.0	4703.0
Hidrolik	10.8	27.5	5.0
TOPLAM	1174.2	4730.5	4708.0

ÜRETİM ŞİRKETİ

Hidrolik	16.0	36.0	35.0
----------	------	------	------

TÜRKİYE TOPLAMI

Termik	9208.4	51726.5	51726.5
Hidrolik	6597.4	24277.0	19076.5
TOPLAM	15905.8	76003.5	70803.0

1989 YILI SONU İTİBARIYLA İŞLETMEDEKİ TEK TERMİK SANTRALLAR

SANTRALIN ADI	KURULU GÜC (MW)	ÜRETİM (GWh)	
		ORTALAMA	GÜVENİLİR
FUEL-OİL			
Anbarlı	630	4200	4200
Hopa	50	200	200
TOPLAM	680	4400	4400
TAŞKÖMÜRÜ			
Çatalağzı A	129	800	800
Çatalağzı B	150	900	900
TOPLAM	279	1700	1700
LİNYİT			
Afşin Elbistan	1360	7800	7800

Kangal 1	150	900	900
Seyitömer 1-4	600	3600	3600
Soma A	44	320	320
Soma B	660	3960	3960
Tunçbilek A	129	600	600
Tunçbilek B	300	1800	1800
Çayırhan A	300	1800	1800
Yatağan	630	3780	3780
Yeniköy 1-2	420	2520	2520
TOPLAM	4593	27080	27080
MOTORİN			
Aliağa	180	540	540
Bornova	30	90	90
Engil	15	45	45
Seydişehir	105	315	315
Seyyar Gaz Türbini	2.4	1.8	1.8
Bozcaada	0.7	0.9	0.9
Marmara Adası	1.1	1.9	1.9
Gökçeada	2.4	2.9	2.9
Avşa Adası	1.1	1.5	1.5
Erciş-Van G.T.	1.2	6	6
İliç	0.1	0.5	0.5
Kemaliye	0.1	0.5	0.5
Çukurca	0.1	0.5	0.5
TOPLAM	339.2	1006.5	1006.2
JEOTERMAL			
DOĞAL GAZ	15	90	90
Hamitabat 1-6	600	3600	3600
Hamitabat 1-6 (Tevsii)	600	3600	3600
Ambarlı 1-6	832.8	4997	4997
TOPLAM	2032.8	12197	12197
TEK TERMİK	7939	46473.5	46473.5

KAYNAKLAR

1. Türkiye 5. Enerji Kongresi Enerji istatistikleri 22-26 Ekim 1990 Ankara. Hazırlayanlar: Macide Altaş-Hanife Fikret-Emel Çelebi.
2. Güneydoğu Anadolu Projesi Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Ankara 1980.
3. Güneydoğu Anadolu Projesi Tarımsal Kalkınma Sempozyumu. 18-21 Kasım 1985 TUBİTAK.
4. Türkiye 5. Enerji Kongresi " Genel Enerji Planlaması " çalışmalarının ilk sonuçları. Emine N. AYBAR.
5. Enerji Üretiminde Çevre Politikaları D.P.T Ankara 1992 Dr. Ali Tigrel.
6. Türkiye' de Elektrik Enerji ve Ayrıcalıklı Şirketler Sorunu. Ankara 1976 TMMOB Elektrik Müh. Odası.
7. Türkiye' de Biyogaz Potansiyeli ve Biyogazın Sağlayacağı Yararlar. Yusuf Deniz Ankara. Köy Hizmetleri Gn. Md. Araştırma Ens.
8. Türkiye' de Elektrik Üretim ve Tüketimi Ankara Jkt. ve İlm. Ak. Yay.
Dr. Özkan Ünver
9. Türkiye'de Elektrik Kullanımının Ekonomik Analizi; Cevdet Ermez, Neşe Kangal, TEK İstatistik Grup Md.
10. Türkiye'de Kimya Sanayi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Marmara Araştırma Ens. Gebze.
11. Enerji Kongresi Tebliğleri, Ankara 1974 TMMOB Elektrik Müh. Odası.
12. Enerji ve Türkiye, Anadolu Üniversitesi Yayını Prof. Dr. Tolga Yarman.

13. 1983 Enerji Raporu Dünya Enerji Konferansı Türk Milli Komitesi
14. Enerji Fiyat İstatistikleri TEK İstatistik Şb. Md.
15. Enerji Dünyası Dünya Enerji Konferansı ,Türk Milli Komitesi Ankara 1975
16. Türkiye'de Petrol; Prof.Dr. Ekrem Göksu.
17. Türkiye' de Petrokimya Sanayinin Bugünü ve Geleceği; İktisadi Araştırmalar Vakfı Semineri Ankara 1986.
18. Kürdistan'da Türk Endüstrisi, Ömer Toku Doz Yayınları.
19. Türkiye'de Enerji Sorunu ve Nükleer Enerjinin Kaçınılmazlığı, Trabzon 1980 K.T.Ü. Yay.
- Doç. Dr. Nafiz Duru.
20. Türkiye'de Enerji Tüketimi ve Elektrik Üretiminde Yeni Görüşler Ankara 1974 Korkut Öngün.
21. Türkiye'de Elektrik Enerjisi Üretimi ve Keban Barajı Projesi 1967. Canlı Cafer. Maliye Bak. Tetkik Kur. Neşr.
22. Özgür Ülke Gazetesi, 1994 Haziran Sayıları.
23. Cumhuriyet Gazetesi 1970-1985 Yıllıkları.
24. Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi. T.M.Y. 1965 Dr. Hikmet Kıvılcımlı.
25. İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş: İngiltere. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 1994 Diyalektik Yayınları.
26. Vatan Partisi Programı 1954.
27. D.İ.E. 1993 Yılı İstatistikleri

DİYALEKTİK YAYINLARI

Esin BUDAK

Tarımsal Üretim ve Sosyal Sınıflar..... 50.000

Dr. Hikmet KIVILCIMLI

İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş 80.000

Sedat ŞEN

İşçi Sınıfı Eylemleri ve Devrimimiz I. Cilt 100.000

Hüseyin BUDAK

1 Mayıs'ın Doğuşu 40.000

Hüseyin BUDAK

Grevler ve Direnişler 50.000

Hüseyin BUDAK

İşçi Sınıfı ve Yığın Ateşi Yazıları 70.000

Hüseyin BUDAK

Tekelci Sermayenin Haçlı Seferi: Özelleştirme 90.000

Dr. Hikmet KIVILCIMLI

Günlük Anılar 100.000

V. İ. LENİN

R.S.D.İ.P.n'in Program-Tüzük-Taktik Tezleri 130.000

Türkiye'nin enerji politikaları Osmanlı dönemi ile birlikte gözden geçirilirse; sömürge, yarı sömürge ve yeni sömürge politikalarından ibaret olduğu görülecektir. 1908 Hürriyet, Kurtuluş Savaşı ve 27 Mayıs 1960 yarı politik devrimlerinin menzili ekonomik kurtuluş projelerine oturmadığından onlar da bu "**rezil çember**" içinde kalmışlardır. Doğal olarak hangi sınıf, zümre iktidarda ise enerji politikası da bunların durum ve çıkarlarına göre biçimlenecektir.

Türkiye'nin güneş enerjisi kuşağında oluşu, bio-gaz enerjisinin hammaddesi ile yüklü oluşu ve hidroelektrik üretimine uygun su kaynakları varlığına rağmen, ithal petrol ve doğalgaz tüketimlerini kamçılayıcı enerji üretim-tüketim politikaları yapılanması ve tabiat yapısının tahrip edilişi bu egemen sınıf politikasının sonucudur. Türkiye özel ve devletçi, tekelci sermayesinin enerji politikasında toplumu ve tabiatı yavaş yavaş "**ölüme sevk edişi**" başlı başına devrimci iktidarla yıkılmasını gerekli kılar. Araştırmanın en önemli vardığı sonuç bu olduğu gibi; devrimci politikalarında soyut parolalardan çıkarılıp, somut toplumsal yapı projelerine geçmesi gereğine vurgu yapmaktadır.